

(ร่าง)

รายงานการประเมินผล
งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการ
สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน
ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

Centre For Project and Programme Evaluation
Office Of Agricultural Economics
Ministry Of Agriculture and Cooperative

รายงานการประเมินผล
งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการ
สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน
ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทคัดย่อ

กรมชลประทาน โดยสำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง ได้ดำเนินงานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษการประเมินผลครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานและผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ สรุปได้ ดังนี้

งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมพื้นที่ 1,220 ไร่ เกษตรกร 253 ราย

ด้านประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเป็นการจัดรูปที่ดินแบบสมบูรณ์แบบ (Intensive Type) เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองในเขตโครงการเฉลี่ย 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรใช้ที่ดินในเขตพื้นที่โครงการทำนาปีเฉลี่ย 7.16 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 93.72 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร และทำนาปรังเฉลี่ย 7.09 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.80 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกรด้านการใช้ประโยชน์จากการจัดรูปที่ดิน คุ้รับน้ำหลังมีโครงการเกษตรกรใช้ประโยชน์จากคุ้รับน้ำเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 96.59 คุ้รับน้ำหลังมีโครงการเกษตรกรใช้ประโยชน์จากคุ้รับน้ำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 96.34 และทางลำเลียงหลังมีโครงการเกษตรกรทุกรายใช้ประโยชน์จากทางลำเลียงในการขนส่งปัจจัยการผลิตและขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด

ด้านประสิทธิภาพการผลิต ข้าวนาปีก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 346.51 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 375.67 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.42 ของผลผลิตข้าวนาปีก่อนมีโครงการ และข้าวนาปรังก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 375.23 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 383.51 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.21 ของผลผลิตข้าวนาปรังก่อนมีโครงการ

รายได้สุทธิเฉลี่ยที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 4,044.60 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 6,046.45 บาทต่อครัวเรือนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 2,001.85 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 49.49 ของรายได้สุทธิเฉลี่ยจากข้าวนาปีและข้าวนาปรังก่อนมีโครงการส่งผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกรก่อนมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 49,465.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หลังมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 63,480.38 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 14,015.01 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 28.33 นอกจากนี้โครงการจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรมยังส่งผลให้เกิดการบูรณาการของหน่วยงานในพื้นที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่เข้าไปส่งเสริมให้ความรู้การพัฒนาด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีการใช้ที่ดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มมากขึ้น

ข้อค้นพบที่ทำให้โครงการในภาพรวมยังไม่ยั่งยืนเท่าที่ควร คือ 1) สภาพคุ้รับน้ำ ทางลำเลียง และสิ่งปลูกสร้างสาธารณะประโยชน์ชำรุดเสียหายใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ 2) พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรบางรายอยู่ปลายคุ้รับน้ำ ทำให้ได้รับน้ำไม่เต็มที่หรือไม่ได้รับน้ำเลย 3) เกษตรกรยังไม่ได้รับโฉนดที่ดินของตนเองที่เข้าร่วมโครงการ 4) คุ้รับน้ำและคุ้รับน้ำ ไม่ได้รับการขุดลอกและกำจัดวัชพืชทำให้ตื้นเขิน น้ำไหลไม่สะดวก และ 5) พื้นที่บางแปลงได้รับการปรับพื้นที่นาไม่สม่ำเสมอ บางส่วนยังเป็นทีลุ่มน้ำขังอยู่และบางส่วนยังเป็นทีเนินหรือที่ดอน ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่

จากข้อค้นพบที่กล่าวมาเกษตรกรจึงเสนอข้อเสนอแนะ คือ 1) จัดประชุมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อแจ้งปัญหา และขอความร่วมมือในการแก้ไข โดยก่อนปล่อยน้ำให้เจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบและซ่อมแซมคุ้รับน้ำให้เรียบร้อยก่อน 2) จัดระเบียบการใช้น้ำใหม่ เช่น กำหนดให้เกษตรกรที่มีพื้นที่อยู่ปลายคุ้รับน้ำได้ใช้น้ำก่อนเพื่อให้ได้รับน้ำอย่างทั่วถึง 3) หน่วยงานที่รับผิดชอบเร่งดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้แก่เกษตรกรพร้อมทั้งชี้แจงขั้นตอนที่ดำเนินการว่าอยู่ในขั้นตอนใด เพื่อให้เกษตรกรทราบและคลายความวิตก

กังวลเรื่องโดนด และ 4) เมื่อมีการปรับพื้นที่แล้ว ควรมีการทดลองปล่อยน้ำเข้าสู่แปลงนาเพื่อให้พืชนาสูง
สม่ำเสมอ สามารถทำการเกษตรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขเพื่อให้พื้นที่
แปลงนาราบเรียบได้ระดับที่เหมาะสมการทำการเพาะปลูก

คำนำ

เอกสารการประเมินผลงานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานโครงการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ โครงสร้างพื้นฐานการผลิตในพื้นที่โครงการด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะต่องานจัดรูปที่ดิน ซึ่งเป็นการลงทุนของภาครัฐร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการสร้างระบบการกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกให้ทั่วถึงการสร้างระบบระบายน้ำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำที่มากเกินไปได้ การสร้างระบบถนนเพื่อขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต ลดต้นทุนในการผลิตและสามารถเพิ่มผลผลิตในไร่นาได้มากขึ้น รวมทั้งยกระดับรายได้จากการผลิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น

ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากสำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง สำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดสุรินทร์ผู้นำชุมชนในการประสานงานในพื้นที่ และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ในการให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ ทำให้การประเมินผลครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจึงขอขอบคุณบุคคลดังกล่าวไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารการประเมินผลเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ข
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ	2
1.4 ขั้นตอนการจัดรูปที่ดิน	2
1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ	7
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	8
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	8
2.3 ขอบเขตของการประเมินผล	9
2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี	9
2.5 วิธีการประเมินผล	16
2.6 นิยามศัพท์	18
2.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล	19
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ	
3.1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน	20
3.2 การประกอบอาชีพ ลักษณะการถือครองที่ดินและแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร	21

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการประเมิน	
4.1 ปัจจัยนำเข้า	22
4.2 ผลได้ของโครงการ	23
4.3 ผลกระทบของโครงการ	25
4.4 ผลกระทบต่อเนื่อง	30
4.5 ทัศนคติ	34
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผล	36
5.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ	38
บรรณานุกรม	39

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 ประเด็น และตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา	17
ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร	20
ตารางที่ 3 การประกอบอาชีพลักษณะการถือครองที่ดินแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร	21
ตารางที่ 4 ผลการจัดรูปที่ดินในโครงการ	23
ตารางที่ 5 จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ	23
ตารางที่ 6 การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี	24
ตารางที่ 7 พื้นที่ถือครองทางการเกษตรและพื้นที่รับน้ำ	25
ตารางที่ 8 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ	26
ตารางที่ 9 ด้านการใช้ที่ดิน	26
ตารางที่ 10 ประโยชน์จากการจัดรูปที่ดิน	27
ตารางที่ 11 ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร	28
ตารางที่ 12 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยของข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนและหลังมีโครงการ	28
ตารางที่ 13 ด้านความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ	29
ตารางที่ 14 รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อไร่)	30
ตารางที่ 15 รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อครัวเรือน)	31
ตารางที่ 16 รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร	32
ตารางที่ 17 หนี้สินและมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร	33
ตารางที่ 18 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ	33
ตารางที่ 19 ปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม	34
ตารางที่ 20 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการ	34
ตารางที่ 21 ความพึงพอใจต่อผลได้จากการเข้าร่วมโครงการ	35

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

ประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางการเกษตร โดยสืบทอดจากบรรพบุรุษมานานนับศตวรรษ การทำอาชีพเกษตรกรรมของคนไทยในสมัยก่อน ๆ นั้น ต้องอาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเพาะปลูก ในระยะต่อมาประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การแสวงหาพื้นที่ทำกินก็ได้ขยายขอบเขตเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วย กลุ่มคนที่ไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองบางกลุ่ม ได้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนหรือพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องเปลี่ยนแปลงไป ฝนที่เคยตกต้องตามฤดูกาลและเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาลและไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น การจัดหาหน้า้โดยการสร้างระบบชลประทานมาเพิ่มเติมจึงมีความจำเป็นอย่างมากเพื่อที่จะช่วยในการทำอาชีพเกษตรกรรมได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

การพัฒนาชลประทานในอดีตนั้น ส่วนใหญ่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อส่งน้ำชลประทานเสริมการปลูกข้าวนาปีเป็นหลัก ซึ่งเป็นขั้นตอนตามความจำเป็นและความเหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัย องค์ประกอบหลักของระบบชลประทานในสมัยแรก ประกอบด้วย 1) ส่วนเก็บกักน้ำ (อ่างเก็บน้ำ) และ 2) ส่วนทดน้ำและระบบส่งน้ำ (เขื่อนทดน้ำ คลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองส่งน้ำสายซอย และคลองส่งน้ำสายแยกซอย) ทั้งนี้เป็นไปตามขั้นตอนของการลงทุนให้เหมาะสมกับฐานะการเงิน สภาพเศรษฐกิจ และความพร้อมของทั้งฝ่ายรัฐบาลและเกษตรกรในสมัยนั้น การส่งน้ำและการระบายน้ำจึงมีประสิทธิภาพต่ำ ผลผลิตทางการเกษตรไม่สูงนัก ต่อมาเมื่อมีความจำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศตามนโยบายของรัฐบาล โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเสริมในฤดูแล้งเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ระบบชลประทานในปัจจุบันแม้จะมีศักยภาพต้นทุนน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูกฤดูแล้ง ก็ยังไม่สามารถส่งน้ำได้ถึงระดับไร่นา เนื่องจากขาดระบบกระจายน้ำที่เหมาะสมกับการปลูกพืชเสริมในฤดูแล้ง ดังนั้น การพัฒนาระบบชลประทานที่มีอยู่เดิมให้สมบูรณ์ โดยเพิ่มองค์ประกอบหลักส่วนที่ 3 คือ ส่วนระบบชลประทานในไร่นา ซึ่งได้แก่ ระบบแพร่กระจายน้ำและระบบระบายน้ำให้ถึงแปลงเพาะปลูกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงเป็นทางเลือกที่มีความสำคัญเพราะได้ผลรวดเร็ว และลงทุนเพิ่มจากเดิมอีกเพียงเล็กน้อย เพื่อให้สามารถใช้พื้นที่เพาะปลูกได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (กรมชลประทาน, 2559)

งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ เกิดขึ้นเนื่องจากพื้นที่โครงการมีระบบน้ำชลประทานที่สมบูรณ์ มีระบบส่งน้ำและระบายน้ำ แต่เกษตรกรในพื้นที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำได้อย่างทั่วถึง เพียงพอ และเป็นธรรม ส่งผลให้ไม่สามารถรับประโยชน์สูงสุด เช่น มีแปลงนาอยู่ไกล ไม่สามารถส่งน้ำจากคลองสู่แปลงนาได้โดยตรง หรือแปลงมีขนาดพื้นที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น ควรมีการจัดรูปที่ดินซึ่งเป็นการลงทุนของภาครัฐร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการสร้างระบบการกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกให้ทั่วถึง การสร้างระบบระบายน้ำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำที่มากเกินไปได้ การสร้างระบบถนนเพื่อขนส่งเครื่องจักรกล ปัจจัยการผลิตและผลผลิต ลดต้นทุนในการผลิตและสามารถเพิ่มผลผลิตในไร่นาได้มากขึ้น รวมทั้งยกระดับรายได้จากการผลิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการผลิต

1.2.2 เพื่อส่งเสริมการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2.3 เพื่อให้เกษตรกรได้รับการบริการจากภาครัฐ ดังนี้

- การจัดรูปที่ดิน
- การจัดทำโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร เช่น คูส่งน้ำ คูระบายน้ำ ทางลำเลียง
- การปรับปรุงบำรุงดิน
- การออกเอกสารสิทธิ์ให้กับเกษตรกร
- การพัฒนาด้านการเกษตร โดยบูรณาการหน่วยงาน

1.2.4 เพื่อให้เกษตรกรที่ไดรับน้ำอย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพ

1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ

เป้าหมายของโครงการ เป็นการจัดรูปที่ดินประเภทสมบูรณ์แบบ (Intensive Type) การส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่โครงการจัดรูปที่ดิน ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน และกำหนดให้เป็นพื้นที่บูรณาการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

งบประมาณของโครงการ งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินงานทั้งสิ้น 20,867,000.00 บาท

1.4 ขั้นตอนการจัดรูปที่ดิน

1.4.1 นโยบายเกี่ยวกับงานจัดรูปที่ดิน คณะกรรมการกำหนดพื้นที่ที่จะดำเนินการจัดรูปที่ดินทั้งหมดของประเทศ เพื่อ

- 1) กำหนดแผนงานจัดรูปที่ดินที่ต้องดำเนินการตามแผนระยะยาว
- 2) กำหนดแผนงานระยะปานกลาง (5 ปี)

1.4.2 สรรวจความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อวางโครงการสำรวจ

1) ปริมาณน้ำต้นทุนและระบบกระจายน้ำในสายหลักสายซอย ว่ามีปริมาณเพียงพอต่อการสนับสนุนให้เกษตรกรเจ้าของที่ดินสามารถดำเนินการเพาะปลูกพืชทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง

2) การสำรวจระบบระบายน้ำในเขตพื้นที่โครงการควรมีแหล่งระบายน้ำ เช่น ลำห้วย ลำคลอง เพื่อการระบายน้ำจากพื้นที่โครงการได้ดี

3) ขนาดการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกร เนื่องจากขนาดการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับการจัดรูปที่ดิน หากการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีขนาดเล็กเกินไปจะมีผลต่อการแบ่งหักที่ดินในการดำเนินการก่อสร้างเป็นแนวคูส่งน้ำ คูระบายน้ำ ทางลำเลียง อาจจะทำให้ที่ดินที่ถือกรรมสิทธิ์ลดน้อยลงไปอีก ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนในการทำการเกษตร

4) สภาพความลาดเทของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการกระจายน้ำในระดับแปลงนา และการระบายน้ำสู่ระบบระบายน้ำหลัก ไม่ควรเป็นพื้นที่ที่ลุ่มน้ำแช่ขังหรือพื้นที่ที่ลาดเทมาก ๆ เพราะจะทำให้ในแปลงนาไม่สามารถกักเก็บน้ำได้

5) การศึกษาและวิเคราะห์โครงการโดยการรวบรวม หรือสำรวจข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่โครงการและวิเคราะห์ความเหมาะสมของโครงการในการจัดรูปที่ดิน ซึ่งหลักเกณฑ์ในการประเมินโครงการทางเศรษฐกิจพิจารณาจากตัวชี้วัดต่าง ๆ ดังนี้

- (1) อัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (IRR)
- (2) มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV)
- (3) อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (BCR)

1.4.3 การวางโครงการและกำหนดแผนการดำเนินการ ม.13 (1) นำเสนอคณะกรรมการจัดรูปที่ดินกลาง เพื่อเสนอขออนุมัติวางโครงการประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ

- 1) พื้นที่ดำเนินการ และแผนที่ประกอบ
- 2) จำนวนเนื้อที่การถือครองที่ดิน
- 3) สภาพปัญหาของเกษตรกร เช่น ไม่ได้รับน้ำในการเพาะปลูกไม่มีถนนสำหรับเข้าแปลง และลำเลียงผลผลิต
- 4) จำนวนเกษตรกรที่ร่วมโครงการ
- 5) การใช้พื้นที่
- 6) ขอบเขตการส่งน้ำ และการระบายน้ำ
- 7) กำหนดแผนการดำเนินงานตามขั้นตอนของการจัดรูปที่ดิน

1.4.4 ประชุมเกษตรกร สอบถามความสมัครใจและจัดทำบันทึกยินยอม ม.14 (1) และ ม.27

เมื่อได้พื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดรูปที่ดินแล้ว ให้นัดประชุมชี้แจงกับเกษตรกรเจ้าของที่ดินให้เข้าใจ งานจัดรูปที่ดิน และทำบันทึกยินยอมหรือไม่ยินยอมให้กับเกษตรกรเจ้าของที่ดินทุกราย เมื่อตรวจสอบแล้ว หากยินยอมเกินกึ่งหนึ่งจึงจะดำเนินการประกาศกำหนดท้องที่ที่จะสำรวจเป็นเขตโครงการจัดรูปที่ดิน

1.4.5 ออกประกาศกำหนดท้องที่ที่จะสำรวจเป็นเขตโครงการจัดรูปที่ดิน ม.25

- 1) เมื่อเจ้าของที่ดินยินยอมให้จัดรูปที่ดินเกินกึ่งหนึ่งจัดทำร่างประกาศและแผนที่แนบท้ายประกาศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงมหาดไทย
- 2) นำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงนามร่วม
- 3) จ้างพิมพ์แผนที่แนบท้ายประกาศเพื่อลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- 4) ดำเนินการประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- 5) ส่งประกาศราชกิจจานุเบกษาให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทราบ

1.4.6 สำรวจข้อมูลเพื่อใช้ในการออกแบบ ม.25

- 1) จัดหาภาพถ่ายทางอากาศที่ตัดแก้แล้ว มาตราส่วน 1:4000 เพื่อนำมาประกอบในการจัดทำแผนที่แปลงกรรมสิทธิ์ในบริเวณพื้นที่ที่จะทำการจัดรูปที่ดิน
- 2) ทำการสำรวจรายชื่อเจ้าของแปลงกรรมสิทธิ์ ขอบเขตการครอบครองจากหลักฐานเดิมกับแผนที่แปลงกรรมสิทธิ์ที่จัดทำขึ้นจากภาพถ่ายทางอากาศ และกำหนดหมายเลขแปลงในที่ดิน
- 3) สำรวจระดับ และรายละเอียดภูมิประเทศในพื้นที่ที่จะทำการจัดรูปที่ดิน
- 4) จัดทำระดับ และรายละเอียดภูมิประเทศลงในแผนที่
- 5) สำรวจรายละเอียดน้ำต้นทุน และระดับน้ำในคลองส่งน้ำที่จะนำมาใช้ในการออกแบบงานจัดรูปที่ดิน

1.4.7 ดำเนินการออกแบบ ม.14 (4) และ ม.30

- 1) รวบรวมข้อมูลประกอบการออกแบบ เช่น รูปแปลงกรรมสิทธิ์ แผนที่แสดงเส้นชั้นความสูงของภูมิประเทศ ภาพถ่ายทางอากาศที่ตัดแก้แล้ว รายชื่อเกษตรกรเจ้าของที่ดิน ข้อมูลและข้อกำหนดเฉพาะในการออกแบบ ข้อมูลระบบการส่งน้ำ การระบายน้ำสายใหญ่ และสภาพภูมิประเทศ
- 2) วางระบบชลประทานในระดับแปลงนา และการออกแบบรูปแปลงกรรมสิทธิ์ขั้นต้น
- 3) ประชุมชี้แจงแบบ แนวก่อสร้าง ทำความตกลงกำหนด แปลงที่ดินใหม่กับเกษตรกรเจ้าของที่ดิน เพื่อขอความเห็นชอบจากเจ้าของที่ดิน

4) แก้ไขแบบรูปแปลงกรรมสิทธิ์ขึ้นต้นให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศจริงในปัจจุบันตรงกับความต้องการของเกษตรกร และถูกต้องตามหลักวิชาการออกแบบขั้นสุดท้าย โดยการออกแบบ ขนาด คูส่งน้ำ ถนน คุระบายน้ำ อาคารควบคุมน้ำ อาคารบังคับน้ำ และอาคารประกอบต่าง ๆ

5) ลอกแบบ ทำการคัดลอกแบบลงในกระดาษมาตรฐาน ต่อจากการออกแบบขั้นสุดท้าย

1.4.8 ออกประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตโครงการจัดรูปที่ดิน ม.24

1) ตรวจสอบพื้นที่ที่ได้ประกาศเขตสำรวจไว้และกำหนดเขตโครงการจัดรูปที่ดิน โดยอาศัยข้อมูลแนวออกแบบเบื้องต้นเพื่อออกพระราชกฤษฎีกา

2) จัดทำบัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดินและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับที่ดินเพื่อแนบท้ายพระราชกฤษฎีกา

3) ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตโครงการจัดรูปที่ดิน พร้อมด้วยแผนที่และบัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดินบันทึกวิเคราะห์สรุป และบันทึกหลักการและเหตุผล

4) ร่างหนังสือเพื่อส่งพระราชกฤษฎีกา เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ

5) จัดพิมพ์แผนที่และบัญชีรายชื่อแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาเพื่อลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา

6) ดำเนินการประกาศในราชกิจจานุเบกษา

7) ส่งพระราชกฤษฎีกาที่ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทราบ

1.4.9 ปิดประกาศพระราชกฤษฎีกา และปิดประกาศผังแปลง ม.33 ม.34 และ ม.38

1) สำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดนำพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตโครงการจัดรูปที่ดินพร้อมบัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดินและหลักฐานเกี่ยวกับที่ดิน เสนอคณะกรรมการจัดรูปที่ดินจังหวัด นำไปปิดประกาศไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และที่ชุมชนในเขตโครงการจัดรูปที่ดิน

2) ผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิตรวจสอบเอกสารหลักฐาน และคัดค้านเกี่ยวกับสิทธิ์ในที่ดินภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ปิดประกาศการปิดประกาศผังแปลง

3) เมื่อคณะกรรมการจัดรูปที่ดินจังหวัด พิจารณาแผนผังการจัดแปลงที่ดินแล้ว นำแผนผังแปลงจัดรูปที่ดินพร้อมบัญชีรายชื่อไปปิดประกาศไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และที่ชุมชนในเขตโครงการจัดรูปที่ดิน

4) เจ้าของที่ดินสามารถตกลงแลกเปลี่ยนที่ดินกันได้ ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ปิดประกาศ

1.4.10 ดำเนินการก่อสร้าง ม.31, ม.37

1) สำรวจตรวจสอบคุณภาพทั่วไป บริเวณพื้นที่ที่จะจัดรูปที่ดินเพื่อให้ทราบสภาพภูมิประเทศโดยทั่ว ๆ ไป

2) วางผังให้แนวศูนย์กลาง คูส่งน้ำ ถนน และคุระบายน้ำตามที่ออกแบบไว้ ซึ่งจะลัดเลาะไปตามแนวเขตแปลงกรรมสิทธิ์โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่รังวัดที่ดิน กรมที่ดิน ผู้ควบคุมงาน เกษตรกรเจ้าของที่ดิน

3) เปิดแนวและหน้าดิน เพื่อขจัดวัชพืชหรือต้นไม้สิ่งกีดขวาง ให้ออกจากแนวคูส่งน้ำ ถนน และคุระบายน้ำ

4) ให้ระดับหลังคันของคูส่งน้ำ ถนน ขนย้ายดินมาทำเป็นตัวคูส่งน้ำและถนน ทำการบดอัดให้ได้ระดับและความแน่นตามแบบที่กำหนด

5) ให้ระดับคันคุระบายน้ำ ขุดคุระบายน้ำให้ได้ขนาดระดับความลาดเทตามแบบ

6) สร้างอาคารประกอบในคุระบายน้ำตามที่แบบกำหนด

7) ขุดคูส่งน้ำตามขนาด และความลาดเทตามที่กำหนด

8) ตั้งไม้แบบให้ได้ระดับและความหนาตามที่แบบกำหนด

9) ลาดคอนกรีตคูส่งน้ำ

- 10) สร้างอาคารประกอบในคูส่งน้ำตามที่แบบกำหนด
- 11) เก็บรายละเอียดและความเรียบร้อยของงานทั้งหมด

1.4.11 ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินใหม่

- 1) เรียกเก็บหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินเดิมจากเกษตรกร เจ้าของที่ดินในเขตจัดรูปที่ดินที่ก่อสร้างจัดรูปที่ดินเสร็จเรียบร้อยแล้ว
- 2) บันทึกสอบสวนเจ้าของที่ดินเกี่ยวกับพื้นที่ข้างเคียง และรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับที่ดิน
- 3) ออกหนังสือการรับหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินเดิมให้แก่เจ้าของที่ดินไว้เป็นหลักฐานเมื่อมารับโฉนดที่ดินที่ออกใหม่
- 4) จัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิได้รับโฉนดที่ดินใหม่ เสนอคณะกรรมการ (ถ้ามี) พิจารณาความถูกต้อง และเสนอคณะกรรมการจัดรูปที่ดินจังหวัดพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- 5) แจ้งขอดำเนินการออกโฉนดที่ดิน พร้อมทั้งส่งมอบเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพื่อออกโฉนดที่ดินตามบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิได้รับโฉนดที่ดินใหม่
- 6) โฉนดที่ดินใหม่ที่เสร็จแล้ว สำนักงานที่ดินจังหวัดจะส่งมอบให้สำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัด นำไปแจกให้แก่เกษตรกรเจ้าของที่ดิน

1.4.12 จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ม.47

- 1) กำหนดพื้นที่แยกส่งน้ำและกลุ่มย่อย
- 2) เตรียมข้อมูลและรายชื่อเจ้าของที่ดิน
- 3) ส่งรายชื่อเจ้าของที่ดินและประสานงานกับหน่วยราชการ เช่น หน่วยส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์จังหวัด โครงการชลประทานฯ เกษตรอำเภอ
- 4) ประชุมเกษตรกรเจ้าของที่ดินให้เข้าใจข้อบังคับ การดำเนินงาน และการบริหารงานส่งน้ำและบำรุงรักษาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ เลือกประธานกลุ่ม เลขากลุ่ม
- 5) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.4.13 ดำเนินการสนับสนุนการเกษตรด้านต่าง ๆ ม.4

- 1) จัดทำโครงการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ (ในด้านต่าง ๆ)
- 2) โครงการบูรณาการเพื่อส่งเสริมการผลิตและการตลาด เป็นต้น

1.4.14 ตรวจสอบ ติดตามผลงานและประเมินผล

- 1) ติดตาม ตรวจสอบ และรวบรวมข้อมูลผลงานความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน กิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดรูปที่ดิน
- 2) จัดทำฐานข้อมูลของงานจัดรูปที่ดิน โดย
 - (1) ศึกษา วิเคราะห์ปัญหาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลเดิม
 - (2) ศึกษา วิเคราะห์ และออกแบบระบบข้อมูลใหม่ เขียนผังระบบงาน ผังโปรแกรม เขียนโปรแกรมคำสั่ง ทดสอบโปรแกรม พัฒนาโปรแกรม ให้ตรงกับความต้องการของประเภทงาน บันทึกข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกไว้ พัฒนาข้อมูลให้ตรงกับปัจจุบัน และประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์
 - (3) ประเมินความสำเร็จของโครงการจัดรูปที่ดิน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ กรณีศึกษาที่ดำเนินโครงการแล้วตลอดจนติดตามและวิเคราะห์ค่าตัวชี้วัดในโครงการอื่น ๆ ทุกโครงการ

1.4.15 การจ่ายเงินคืนทุนค่าใช้จ่ายในการจัดรูปที่ดิน

- 1) จัดทำหนังสือแจ้งจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการจัดรูปที่ดินแก่เกษตรกรเจ้าของที่ดิน

- 2) ประสานงานกับ ธ.ก.ส. ที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการจัดรูปที่ดินกลางให้เก็บเงิน
- 3) จัดทำบัญชีลูกหนี้เกษตรกรรายแปลง
- 4) ติดตามผลการชำระเงิน
- 5) ติดตามทวงเงินค่าใช้จ่ายในการจัดรูปที่ดินจากเกษตรกรที่ไม่ยอมชำระเงิน
- 6) ดำเนินคดีกับเกษตรกรที่ไม่ยอมชำระค่าใช้จ่ายในการจัดรูปที่ดิน

1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง กรมชลประทาน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ

1.6.1 เป็นพื้นที่ที่สามารถสนับสนุนโครงการในแผนงานต่าง ๆ เช่น แผนงานเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และแผนงานเขตการผลิตพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสม

1.6.2 เป็นหลักประกันว่าสามารถควบคุมการส่งและระบายน้ำในแปลงเพาะปลูกได้ตามระยะเวลาที่พืชต้องการ

1.6.3 สามารถทำการเกษตรและเพาะปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี ถ้าหากมีน้ำต้นทุนเพียงพอ

1.6.4 เกษตรกรได้รับความสะดวกในการลำเลียงปัจจัยการผลิตและผลผลิตออกสู่ตลาด

1.6.5 สามารถใช้เครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรกลในการเตรียมแปลงและการเก็บเกี่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6.6 เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนชนิดของพืชที่ปลูกและพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงขึ้นได้

1.6.7 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะได้รับผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น

1.6.8 เจ้าของที่ดินจะได้รับโฉนดที่ดินใหม่ โดยได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการออกโฉนด

1.6.9 ทำให้ที่ดินมีคุณค่าและได้รับประโยชน์มากขึ้น เพราะมีระบบชลประทานที่สมบูรณ์และการคมนาคมในไร่นาที่สะดวก

1.6.10 มี พ.ร.บ.จัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 คຸ້ມครองให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน

1.6.11 แก้ไขและป้องกันปัญหาความขัดแย้งในการแย่งน้ำทำการเกษตรระหว่างเกษตรกรในพื้นที่โครงการจัดรูปที่ดิน

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

โครงการจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม เป็นโครงการสำคัญภายใต้แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากเป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานในการทำการเกษตร โดยเฉพาะด้านทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรประมง และความหลากหลายทางชีวภาพ จากการพัฒนาที่ผ่านมา มีการนำทรัพยากรการเกษตรไปใช้ประโยชน์เกินกว่าอัตราการเกิดทดแทนหรือการฟื้นตัวตามธรรมชาติ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนปัญหาของการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม การใช้สารเคมีทางการเกษตร การขาดแคลนน้ำ แหล่งทำการประมงถูกทำลาย และสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งการนำมาใช้การพัฒนาประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ทำให้ทรัพยากรการเกษตรอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม (แผนพัฒนาการเกษตร, 2554)

งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ กำหนดเป้าหมายในการจัดรูปที่ดินจำนวน 1,220 ไร่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน 120 ราย เป็นการจัดรูปที่ดินประเภทสมบูรณ์แบบ (Intensive Type) ดำเนินการในปีงบประมาณ 2557 ทั้งนี้ภายหลังจากดำเนินการจัดรูปที่ดินแล้วเสร็จ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานราชการอื่น รวมทั้งภาคเอกชน ได้เข้าไปดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่โครงการจัดรูปที่ดินได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน และกำหนดให้เป็นพื้นที่บูรณาการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผล ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการจัดรูปที่ดินกลางให้ประเมินผลงานจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการเนื่องจากมีการก่อสร้างแล้วเสร็จไปเมื่อปี 2557 วัตถุประสงค์ในการประเมินผลโครงการเพื่อศึกษาผลการดำเนินงานโครงการจัดรูปที่ดิน และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนแนวทางการจัดรูปที่ดินในพื้นที่อื่นต่อไป

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการ และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.3 ขอบเขตของการประเมินผล

2.3.1 พื้นที่ดำเนินการ งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมพื้นที่ 1,220 ไร่

2.3.2 ประชากรที่ทำการประเมิน งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เกษตรกร 253 ราย

2.3.3 ช่วงเวลาข้อมูล งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ใช้ข้อมูลการผลิตของเกษตรกร

- ข้อมูลก่อนมีโครงการใช้ข้อมูลปีการเพาะปลูก 2557/58 (ตั้งแต่ 1 เมษายน 2557-31 มีนาคม 2558)
- ข้อมูลหลังมีโครงการใช้ข้อมูลปีการเพาะปลูก 2559/60 (ตั้งแต่ 1 เมษายน 2559-31 มีนาคม 2560)

2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

2.4.1 การตรวจเอกสาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558) ได้ทำการศึกษาโครงการจัดรูปที่ดินในพื้นที่นำร่องโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผลสำเร็จจากการจัดรูปที่ดิน ทำให้ประสิทธิภาพการใช้ที่ดินของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 168.07 เป็นร้อยละ 191.32 หลังมีโครงการในปี 2557 เพราะมีน้ำเพียงพอ เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี ทำให้การผลิตข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง ซึ่งเป็นพืชหลักมีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น 120.46 กิโลกรัมต่อไร่ และ 112.30 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ต้นทุนต่อหน่วยการผลิตลดลง 0.28 บาทต่อกิโลกรัม และ 0.16 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในครัวเรือนเพิ่มขึ้น 6,757.52 บาทต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรมีความเห็นว่าการจัดรูปที่ดินมีประโยชน์สามารถช่วยให้มีน้ำในการเพาะปลูก ระบายน้ำส่วนเกินในช่วงเวลาที่ไม่ต้องการออกจากแปลงนา แปลงนามีความสม่ำเสมอเนื่องมาจากการปรับพื้นที่ สามารถนำเครื่องจักรมาใช้ได้สะดวก มีถนนลำเลียงขนส่งปัจจัยการผลิตและผลผลิตได้สะดวกและรวดเร็ว มีการรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่โครงการเพื่อร่วมกันวางแผนบริหารจัดการและบำรุงดูแลรักษาร่วมกัน แม้การจัดรูปที่ดินทำให้ต้องสูญเสียพื้นที่นาไปบางส่วนในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนี้การจัดรูปที่ดินส่งผลให้เกิดการบูรณาการของหน่วยงานในพื้นที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่เข้าไปส่งเสริมให้ความรู้การพัฒนาด้านการเกษตรแก่เกษตรกร ส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินและน้ำ เพิ่มผลผลิต ทำให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องในการติดตามให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้เพิ่มเติมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2557a) ได้ทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรภายใต้พื้นที่โครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพจังหวัดเชียงใหม่ ตัวอย่าง 114 ครัวเรือนพบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.39 วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 74.19 อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกร โดยมีจำนวนสมาชิกและแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 3.90 คน/ครัวเรือน ในส่วนนี้เป็นแรงงานในภาคเกษตร 1.84 คน/ครัวเรือน การใช้ที่ดินในกิจกรรมการเกษตรมีพื้นที่ทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 191.94 ประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในฤดูฝนและฤดูแล้ง คิดเป็นร้อยละ 92.54 และ 54.27 ตามลำดับ พืชที่สำคัญคือ พืชผัก พืชไร่ ข้าวนาปี และข้าวนาปรัง การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่ใช้ทางการเกษตรในพื้นที่โครงการ พบว่า ทุกกิจกรรมใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทานเป็นหลัก ด้านรายได้เงินสดเกษตรกรครัวเรือนเกษตรกรได้รับรายได้เงินสดจากการเลี้ยงปศุสัตว์เฉลี่ย 427,537.42 บาท/ครัวเรือน รองลงมารายได้จากพืช 38,544.99 บาท/ครัวเรือน และมีรายจ่ายเงินสดจากการเลี้ยงสัตว์จำนวน 219,875 บาท/ครัวเรือน รองลงมาจ่ายเงินสดจากการปลูกพืชจำนวน 17,212.45 บาท/ครัวเรือน โดยมีรายได้สุทธิเกษตรกรจากการเลี้ยงปศุสัตว์เป็นจำนวน 195,530.03 บาท/ครัวเรือน และรายได้สุทธิเกษตรกรจากการปลูกพืชเป็นจำนวน 46,962.59 บาท/ครัวเรือน สำหรับความคาดหวังของครัวเรือนหลังจากมีโครงการฯ เห็นว่าเกิดประโยชน์มาก คิดเป็นร้อยละ 70.97 ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ครัวเรือนมีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 67.74 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำครัวเรือนเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำร้อยละ 100 ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการจัดหาน้ำ คิดเป็นร้อยละ 35.48 การได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตครัวเรือนเกษตรกรได้รับการสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 19.35 การได้รับการบริการครัวเรือนเกษตรกร

ที่ได้รับบริการ คิดเป็นร้อยละ 16.13 การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรและสหกรณ์ ครั้วเรือนเกษตรที่ได้รับบริการถ่ายทอดความรู้ คิดเป็นร้อยละ 29.03 การประสบปัญหาด้านการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 22.58 ปัญหาที่พบ เช่น ปัญหาด้านการผลิต (เพลี้ย) ปัญหาจำหน่ายข้าวไม่ได้เงิน ไม่ได้เข้าร่วมโครงการรับจำนำ ไม่มีตลาดรองรับผลไม้ และภัยแล้ง เป็นต้น ด้านความสนใจในการประกอบอาชีพภายหลังมีโครงการฯ ครั้วเรือนเกษตรต้องการทำกิจกรรม เพิ่มขึ้นร้อยละ 45.16 ส่วนความต้องการรายได้เสริมครั้วเรือนเกษตรต้องการรายได้เสริม คิดเป็นร้อยละ 19.35 สำหรับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่โครงการฯ ครั้วเรือนเกษตร คิดเป็นร้อยละ 67.75 เห็นว่าชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะชุมชนมีความสามัคคีและสามารถพึ่งพาตนเองได้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2557b) ได้ทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครั้วเรือนเกษตร ภายใต้โครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพจังหวัดพัทลุง โดยการทำการสัมภาษณ์ครั้วเรือนเกษตรตัวอย่าง 33 ครั้วเรือน พบว่า หัวหน้าครั้วเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.36 อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.91 มีจำนวนสมาชิกในครั้วเรือนเฉลี่ย 3.36 คน/ครั้วเรือน ใช้แรงงานในภาคการเกษตร 2 คน/ครั้วเรือน และไม่ได้ใช้แรงงานในภาคการเกษตร 1.36 คน/ครั้วเรือน การถือครองที่ดินในเขตโครงการเฉลี่ย 15.12 ไร่/ครั้วเรือน พื้นที่ทำการเกษตร เฉลี่ย 14.27 ไร่/ครั้วเรือน ผลผลิตหลักที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวและยางพารา ครั้วเรือนเกษตรมีรายได้เงินสดเกษตรเฉลี่ย 160,851.27 บาท/ครั้วเรือน และมีรายจ่ายเงินสดเกษตรเฉลี่ย 57,325.05 บาท/ครั้วเรือน มีรายได้เงินสดเกษตรสุทธิเฉลี่ย 103,526.22 บาท/ครั้วเรือน และเมื่อนำรวมกับผลผลิตที่ใช้บริโภคในครั้วเรือนและอื่น ๆ และผลผลิตคงเหลือ ครั้วเรือนมีรายได้สุทธิเกษตรเฉลี่ย 125,695.96 บาท/ครั้วเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและบริการของภาครัฐ ครั้วเรือนเกษตรเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.06 ครั้วเรือนเกษตรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 93.94 ความคาดหวังของครั้วเรือนเกษตรต่อการผลิตด้านการเกษตรภายหลังมีโครงการฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าเกิดประโยชน์มากคิดเป็นร้อยละ 87.88 และเห็นว่าเกิดประโยชน์ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 12.12 ครั้วเรือนเกษตรประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำ คิดเป็นร้อยละ 51.52 ซึ่งปัญหาที่ประสบส่วนใหญ่ คือ มีน้ำเพาะปลูกในฤดูแล้งแต่ไม่เพียงพอและน้ำท่วมผลผลิตเสียหาย ไม่ประสบปัญหา ร้อยละ 48.48 ความคาดหวังของครั้วเรือนเกษตรเห็นว่าโครงการฯ มีประโยชน์ ร้อยละ 93.34 ครั้วเรือนเกษตรส่วนใหญ่ไม่ได้รับปัจจัยการผลิตจากหน่วยงาน ร้อยละ 87.88 ไม่ได้รับบริการ ร้อยละ 96.97 ไม่ได้รับการอบรม ถ่ายทอดความรู้ ร้อยละ 93.94 ครั้วเรือนส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านการเกษตร ส่วนความต้องการทำกิจกรรมเพิ่มเติมส่วนใหญ่ไม่ต้องการ ร้อยละ 75.76 ครั้วเรือนเกษตรกรในเขตพื้นที่โครงการฯ มีความคิดเห็นเพิ่มเติม คือ ขยายพื้นที่ส่งน้ำให้แก่เกษตรกร การแก้ไขปัญหาโรคระบาด ศัตรูพืช การให้ความรู้แก่เกษตรกรในการประกอบอาชีพเสริม การแก้ไขปัญหาด้านการตลาด ราคาผลผลิตการให้ความรู้ในการทำเกษตร ปรับปรุงพื้นที่ทำการเกษตร และการสนับสนุนปัจจัยการผลิต

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2557c) ได้ทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครั้วเรือนเกษตร ในช่วง 1 พฤศจิกายน 2555-31 ตุลาคม 2556 ภายใต้พื้นที่โครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 จังหวัดราชบุรี โดยคณะอนุกรรมการแผนปฏิบัติการพัฒนา ด้านการเกษตรจังหวัดราชบุรี ได้คัดเลือกพื้นที่ หมู่ 5 ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี จำนวนครั้วเรือนเกษตรที่เข้าร่วมโครงการ 37 ครั้วเรือน จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างครั้วเรือนเกษตรที่จัดเก็บ ได้ทั้งหมดนำมาประมวลผล แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ยและร้อยละ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและใช้ประโยชน์ในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จ ในการดำเนินงานของพื้นที่ จากผลการศึกษาสามารถสรุปผลได้ดังนี้ หัวหน้าครั้วเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 51-60 ปี อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกและแรงงานในครั้วเรือนเกษตร เฉลี่ย 3.84 คน/ครั้วเรือน

ใช้แรงงานในภาคเกษตร 1.87 คน/ครัวเรือน ทั้งนี้ในส่วนของการใช้ที่ดินในกิจกรรมการเกษตรทั้งหมด พบว่า ในฤดูฝนกับฤดูแล้งใช้พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นคิดเป็นร้อยละ 100.00 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่ใช้ทางการเกษตรในพื้นที่โครงการ พบว่า ครัวเรือนเกษตรที่ปลูกข้าวนาปี ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำชลประทาน และจากน้ำฝนคิดเป็นร้อยละ 50.00 เท่ากัน เกษตรกรที่ปลูกข้าวนาปรัง เลี้ยงสุกร และเลี้ยงแพะ ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน ส่วนเกษตรกรที่ปลูกพืชไร่ สมุนไพร ไม้ยืนต้น และพืชผักใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำฝนเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 87.23, 55.56, 75.00 และ 40.00 ตามลำดับ ส่วนผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ พืชไร่มีผลผลิตเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4,499.58 กิโลกรัม/ไร่ ด้านรายได้เงินสดเกษตร ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เงินสดเฉลี่ย 195,277.26 บาท/ครัวเรือน เป็นรายได้จากการปลูกพืชเฉลี่ย 184,809.52 บาท/ครัวเรือน มีรายจ่ายเงินสดจากการปลูกพืชเฉลี่ย 71,474.66 บาท/ครัวเรือน รวมรายได้สุทธิเกษตรจากการปลูกพืชเฉลี่ย 121,174.50 บาท/ครัวเรือน สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ครัวเรือนที่ไม่มีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 64.52 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ครัวเรือนเกษตรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 96.77 ด้านค่าใช้จ่ายในการจัดหาน้ำมีครัวเรือนเกษตรที่เสียค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 35.48 การได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรและสหกรณ์ ครัวเรือนเกษตรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ คิดเป็นร้อยละ 25.81 ด้านความสนใจในการประกอบอาชีพภายหลังมีโครงการฯ ครัวเรือนเกษตรต้องการทำกิจกรรมเพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 9.68 โดยมีความต้องการด้านพืชมากที่สุด

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2557d) ได้ทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกรโครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ของจังหวัดศรีสะเกษ ปีเพาะปลูก 2554/55 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาจัดทำเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาของภาครัฐ เพื่อดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำให้ทั่วถึง เพิ่มพื้นที่ชลประทานในการทำการเกษตร และเพื่อบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้ง พร้อมกับส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากน้ำให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับชนิดพืชหรือสินค้าเกษตรที่สำคัญ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้กับภาคการเกษตรของประเทศไทยในเขตพื้นที่พัฒนาแหล่งน้ำให้มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการแผนปฏิบัติการพัฒนาด้านการเกษตรระดับจังหวัด และนำผลการเก็บข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรของโครงการฯ นำมาวิเคราะห์และรายงานผล พบว่า มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.80 คน และมีแรงงานในภาคการเกษตร 2.37 คน และไม่เป็นแรงงานในภาคการเกษตร 2.43 คน ซึ่งในปัจจุบันแรงงานในภาคการเกษตรลดน้อยลง ที่เป็นเช่นนี้เกิดจากแรงงานในครัวเรือนได้ออกไปรับจ้างทำงานนอกภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีการถือครองที่ดินมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 16.84 ไร่ โดยเป็นที่ดินของตนเองเฉลี่ยร้อยละ 13.18 เป็นที่เช่าเฉลี่ยร้อยละ 2.55 และทำฟักร้อยละ 1.11 มีรายได้เงินสดทางการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 36,946.85 บาท รายได้เงินสดนอกการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 33,691.48 บาท รายจ่ายเงินสดทางการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 17,891.32 บาท และรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 36,693.25 บาท

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549) ได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับผลการประเมินระหว่างการทำดำเนินงานโครงการและหลังสิ้นสุดโครงการ จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 23.39 ไร่/ครัวเรือน ในจำนวนนี้ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 12.98 ไร่/ครัวเรือน หรือร้อยละ 55 ของพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ว่างเปล่า 10.41 ไร่/ครัวเรือน หรือร้อยละ 45 สาเหตุที่ไม่ทำการเกษตรในพื้นที่ เพราะว่าได้รับผลกระทบจากน้ำเค็มรุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ ปัญหาดินเปรี้ยวและดินเป็นกรดสูง ส่วนในพื้นที่ทำการเกษตรดังกล่าวใช้เป็นพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 7.34 ไร่/ครัวเรือน นอกนั้นเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล/ไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก บ่อปลา บ่อกุ้ง และเลี้ยงปศุสัตว์ สำหรับข้าวได้ผลผลิตเฉลี่ย 448.41 กิโลกรัม/ไร่ เกษตรกร

มีรายได้เงินสดรวมเฉลี่ยครัวเรือนละ 209,733.73 บาท และรายจ่ายเงินสดรวมเฉลี่ยครัวเรือนละ 189,729.93 บาท หรือคิดเป็นรายได้เงินสดสุทธิในครัวเรือนเฉลี่ย 20,006.80 บาท/ครัวเรือน อย่างไรก็ตามครัวเรือนยังมีหนี้สินค้างชำระเฉลี่ยครัวเรือนละ 122,918.64 บาท โดยแหล่งเงินกู้ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. เกษตรกรมีทรัพย์สินคิดเป็นมูลค่ารวมเฉลี่ย ครัวเรือนละ 1,176,218.49 บาท แบ่งเป็นทรัพย์สินทางการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 775,267.66 บาท และเป็นทรัพย์สินนอกรการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 400,950.83 บาท

สันทนา ประเสริฐวัฒนากร (2555) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอยู่ในระดับมาก ความคาดหวังของเกษตรกรต่อโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในภาพรวมและด้านประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมาก ความคาดหวังด้านการให้บริการและส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรในภาพรวม และรายได้ ส่วนการถือครองที่ดินเมื่อทำการทดสอบสมมติฐาน พบว่า มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกร ด้านระเบียบข้อปฏิบัติด้านการให้บริการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในเรื่องความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรมีเพียงด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรด้านประโยชน์ที่ได้รับ ด้านระเบียบข้อปฏิบัติ และภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ ส่วนเรื่องความคาดหวังของเกษตรกรทั้งสองด้าน มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตำบลบ้านสระในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

กรมชลประทาน (2551a) ได้ศึกษาความเหมาะสมการดำเนินงานจัดรูปที่ดินและทบทวนการจัดการน้ำในเขตโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะดินและการใช้ประโยชน์พื้นที่โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน ครอบคลุมพื้นที่ 208,413.47 ไร่ เป็นที่ดินเหมาะสมกับการปลูกข้าวร้อยละ 82 เป็นดินสำหรับปลูกพืชไร่ร้อยละ 14 ที่เหลือเป็นที่ดินบนที่สูงและแหล่งน้ำ ซึ่งการศึกษาบริบทของพื้นที่และสภาพเศรษฐกิจสังคม พบว่า ครัวเรือนมีสมาชิกเฉลี่ย 4.22 คน มีที่ดินทำการเกษตรทั้งที่เป็นที่เช่าและของตนเองต่อครัวเรือนเฉลี่ย 37.90 ไร่ มีรายได้จากการขายผลผลิตรวมการเลี้ยงสัตว์ ประมง ไร่จ้าง และอื่น ๆ 269,226.97 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่รายจ่ายทั้งหมด 182,227.38 บาทต่อครัวเรือน ทำให้มีรายได้สุทธิของครัวเรือน 9,699.59 บาทต่อครัวเรือน การศึกษาความเหมาะสมการจัดรูปที่ดิน พบว่า กำหนดพื้นที่จัดรูปที่ดิน ในพื้นที่ชลประทาน 155,166 ไร่ โดยเสนอทางเลือกการจัดรูปที่ดินไว้ 2 ทางเลือก คือ ดำเนินการจัดรูปที่ดินประเภทพัฒนาสมบูรณ์แบบทั้งหมด 115,456 ไร่ โดยใช้งบประมาณค่าลงทุนก่อสร้าง จำนวน 1,611 ล้านบาท และทางเลือกที่ 2 จัดรูปที่ดินทั้ง 2 ประเภท โดยจัดรูปที่ดินแบบพัฒนาสมบูรณ์แบบ พื้นที่ 88,433 ไร่ และพัฒนาบางส่วน พื้นที่ 27,023 ไร่ ค่าก่อสร้าง 1,457 ล้านบาท แผนกำหนดการจัดรูปที่ดินระยะต่างไว้ 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การดำเนินงานในพื้นที่นำร่อง จำนวน 1,500 ไร่ ระยะที่ 2 ดำเนินการจำนวน 51,463 ไร่ ระยะที่ 3 ดำเนินการจำนวน 30,830 ไร่ และระยะที่ 4 ดำเนินการจำนวน 31,663 ไร่ ส่วนการวิเคราะห์ทางการเงินและเศรษฐกิจของการลงทุนของโครงการจัดรูปที่ดิน พบว่า การคิดการจ่ายคืนได้ประมาณจากรายได้บนพื้นฐานของการเกษตรยั่งยืนด้วยรูปแบบเกษตรต่าง ๆ จะมีผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นจากการจัดรูปที่ดิน 3,757-6,650 บาท/ไร่/ปี การจ่ายเงินชำระคืนรวมดอกเบี้ย 340 บาท/ไร่/ปี แต่ถ้าอยู่ในเขตชุมชนหรือน้ำท่วมจะต้องจ่ายคืนร้อยละ 43 ของรายได้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาเกษตรอนาคต (Scenario) ไว้ 3 รูปแบบ โดยทุกรูปแบบจะยังคงมีการปลูกข้าวแบบเดิม 2 ครั้ง ใช้สารเคมีเกษตรนาถุ่มเป็นพื้นที่ร้อยละ 25 พบว่าทุกรูปแบบให้อัตราผลตอบแทนภายใน (EIRR) สูงกว่าร้อยละ 16 และอัตราส่วนมูลค่าผลประโยชน์ต่อค่าลงทุน

(B/C) สูงกว่า 1.6 (คิดมูลค่าผลผลิตสุทธิ NPV ที่ 12 %) โดยการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอแนะให้ กรมชลประทาน ควรดำเนินการจัดรูปที่ดินตามผลการศึกษาที่เสนอ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น จากการเกษตรที่มีน้ำชลประทานทั่วถึง ประสิทธิภาพสูง มีถนนทางลำเลียงผลผลิตเข้าถึงสะดวก เนื่องจากผลการศึกษาสรุพบว่าคุ้มค่าต่อการลงทุน ไม่ว่าจะใช้เงินจากงบประมาณทั้งหมด หรือจากแหล่งเงิน ภายนอกประเทศบางส่วนก็ตาม แต่ในการกู้เงินจะได้รับผลประโยชน์ที่เพิ่มทางด้านวิชาการแบบให้เปล่า ซึ่งน่าจะเป็นการสนับสนุนในการพิจารณาในการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการน้ำให้บุคลากร ของกรมชลประทาน และองค์กรเกษตรกร หรือสถาบันกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อไป

กรมชลประทาน (2551b) ได้ทำการประเมินผลโครงการจัดรูปที่ดิน ตำบลระมิง ตำบลเมืองเก่า ตำบลท่าหลวง และตำบลดงกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร เนื้อที่ 2,330 ไร่ ได้รับน้ำจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาตงเศรษฐี โดยเป็นงานจัดรูปที่ดินประเภทกึ่งสมบูรณ์แบบ ผลการประเมิน พบว่า อัตราการใช้พื้นที่ที่ได้รับน้ำในเขตโครงการจัดรูปที่ดินเพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการร้อยละ 44.17 (ก่อนมีโครงการร้อยละ 197.81 เป็นร้อยละ 241.98 หลังมีโครงการ) ประสิทธิภาพด้านการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปี และนาปรังเพิ่มขึ้น จำนวน 50.86 กิโลกรัมต่อไร่ และ 16.04 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ต้นทุนการผลิต ต่อหน่วยของผลผลิตที่ลดลง รายได้สุทธิทางการเกษตรต่อไร่เพิ่มขึ้นจาก 6,988.46 บาทต่อไร่ ก่อนมีโครงการ เป็น 9,627.05 บาทต่อไร่หลังมีโครงการ ส่วนความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดรูปที่ดิน พบว่า เกษตรกรให้ทัศนคติว่ามีความพึงพอใจต่อการก่อสร้างงานจัดรูปที่ดิน ร้อยละ 84.90 พึงพอใจต่อการรับน้ำเข้าแปลงนา ร้อยละ 81.80 พึงพอใจต่อการสร้างถนนเข้าแปลงนา ร้อยละ 88.20 และพึงพอใจต่อการคมนาคม/การเดินทางเข้าออกแปลงนา ร้อยละ 97.00

ชวนชัย จรุงกิจสุวรรณ (2551) ทำการศึกษาทัศนคติการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โครงการนำร่องการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้และความเข้าใจในงานจัดรูปที่ดิน ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความรู้ที่น้อยอยู่ และจากการศึกษาด้านทัศนคติการมีส่วนร่วมของประชาชน เกี่ยวกับความพึงพอใจพบว่าประชาชนในพื้นที่โครงการมีความพึงพอใจในงานจัดรูปที่ดิน ส่วนการศึกษาทางด้านปัญหาและอุปสรรคด้านข้อมูลข่าวสาร ยังมีปัญหาในเรื่องของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่น้อยอยู่ โดยประชาชนในพื้นที่ยังต้องการข้อมูลข่าวสาร และแผนการดำเนินงานจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนโดยการเข้าพบประชาชนในแต่ละหลังคาเรือนได้ เนื่องจากประชาชนที่เกี่ยวข้องในโครงการจัดรูปที่ดินมีจำนวนไม่มากนัก สามารถอธิบายสิ่งที่กำลังดำเนินงานเป้าหมายและระยะเวลา ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ ส่วนเรื่องของทัศนคติโดยรวม ประชาชนมีความพึงพอใจในงานจัดรูปที่ดินอยู่แล้ว สำหรับปัญหาทางด้านอุปสรรครับรู้ข่าวสาร จะต้องเพิ่มหรือให้ข้อมูลทางสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การจัดดำเนินรายการวิทยุชุมชน เป็นต้น เพื่อเปิดช่องทางการรับรู้ข่าวสารต่างๆ โดยผลสรุปรวมการดำเนินงานโครงการจัดรูปที่ดินประชาชนต้องการที่จะให้โครงการจัดรูปที่ดินในพื้นที่จังหวัดน่าน ประสบความสำเร็จและจะเป็นโครงการตัวอย่างในการจัดรูปที่ดินให้แก่โครงการอื่น ๆ ในประเทศ

2.4.2 แนวคิดและทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของการประเมินผลโครงการ

อ้างใน บรรเทิง มาแสง (2546) การประเมินผลโครงการแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามระยะเวลาของโครงการ ดังนี้

(1) การประเมินผลก่อนการดำเนินงานโครงการ (Pre-Evaluation) เป็นการประเมินผลก่อนที่จะทำโครงการ วัตถุประสงค์ในการประเมินผลนี้ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ โดยการวิเคราะห์ว่าผลที่ได้ตามโครงการนั้น คำนึงกับการลงทุนหรือไม่ เป็นการวิเคราะห์เสนอต่อผู้มีหน้าที่ในการอนุมัติโครงการ

(2) การประเมินผลระหว่างการดำเนินงานโครงการ (On-going Evaluation) เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตที่ได้ (Output) กับผลกระทบในระยะสั้นของโครงการ (Effect) การประเมินผลในระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการป้องกันไม่ให้โครงการล้มเหลว นอกจากนี้บทเรียนที่ได้จากการประเมินผลยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันได้

(3) การประเมินผลหลังโครงการสิ้นสุดแล้ว (Post Evaluation) การประเมินผลในลักษณะนี้ เป็นการประเมินผลกระทบ (Impact) อันเกิดจากการดำเนินงานตามโครงการ โดยเปรียบเทียบผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างก่อนและหลังการดำเนินงาน เป็นการวิเคราะห์ว่าผลการดำเนินงานนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้บทเรียนซึ่งไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ จะได้นำไปประกอบพิจารณาแนวทางในการวางโครงการอื่น ๆ ต่อไป

2) แบบจำลองการประเมินผล IOEI Model

อ้างใน เกษม ศิริสุขโตม (2550) รูปแบบการประเมินผลนี้ได้จำแนกตัวแปร (Variants) หรือองค์ประกอบของโครงการออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

I = ปัจจัย (Inputs)

O = ผลได้ (Outputs)

E = ผลกระทบ (Effect)

I = ผลกระทบต่อเนื่อง (Impact)

ตัวแปรแต่ละตัวมีความหมาย ดังนี้

(1) ปัจจัย (Inputs) คือ ทรัพยากรที่นำมาใช้ในกระบวนการของแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิต ทรัพยากรเหล่านี้ คือ งบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยีและความรู้ รวมทั้งเครื่องมือและเครื่องจักรต่าง ๆ

(2) ผลได้ (Outputs) คือ ผลลัพธ์เบื้องต้นที่เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในโครงการ ผลได้อาจเป็นผลได้เชิงปริมาณ (Quantitative Outputs) และผลได้เชิงคุณภาพ (Qualitative Outputs) ในบางกรณี ผลได้ของกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นปัจจัยของอีกกิจกรรมหนึ่งได้ เช่น ผลได้จากกิจกรรมการก่อสร้างระบบน้ำ คือ น้ำ และน้ำเป็นปัจจัยหลักของกิจกรรมการปลูกข้าว ผลได้ของกิจกรรมมี 2 ประเภท ดังนี้ 1) ผลได้ของกิจกรรมตามที่ตั้งใจไว้ (Intended Outputs) และ 2) ผลได้ของกิจกรรมที่ไม่ได้ตั้งใจไว้ (Unintended Outputs) เช่น กิจกรรมการเลี้ยงปลานิล ผลได้ที่ตั้งใจไว้ คือ ปลานิล และผลได้ที่ไม่ได้ตั้งใจไว้ คือ ปลาธรรมชาติ หรือกุ้ง ทั้งนี้ผลได้ที่ไม่ได้ตั้งใจไว้ อาจก่อให้เกิดผลกระทบได้เช่นเดียวกับผลได้ที่ตั้งใจไว้

(3) ผลกระทบ (Effect) คือ ผลที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากผลได้ในกิจกรรมของโครงการ เช่น น้ำเพื่อการเกษตร ผลได้จากกิจกรรม คือ การสร้างอ่างเก็บน้ำ มีการใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำในการเพาะปลูกข้าว ผลกระทบอาจทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเป็นได้ทั้งผลกระทบตามแผนที่วางไว้ หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้วางแผนไว้

(4) ผลกระทบต่อเนื่อง (Impact) คือ ผลกระทบที่เกิดต่อเนื่องจากผลกระทบ (Effect) ซึ่งเป็นผลลัพธ์สูงสุดของโครงการ ผลกระทบต่อเนื่องที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลกระทบต่อเนื่องตามที่ตั้งใจไว้ และเป็นผลกระทบต่อเนื่องที่ไม่ได้วางแผนไว้ เช่น กิจกรรมการปลูกข้าวของเกษตรกรตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้มีผลผลิตข้าวเพียงพอต่อการบริโภค แต่เนื่องจากมีแหล่งน้ำในไร่นาทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้รับเพิ่มมากขึ้นจนเหลือขาย ดังนั้นรายได้จากการขายข้าวจึงเป็นผลกระทบต่อเนื่องที่ไม่ได้วางแผนไว้

2.5 วิธีการประเมินผล

2.5.1 วิธีการรวบรวมข้อมูล ในการประเมินผลครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ใช้น้ำ กลุ่มพัฒนาอาชีพ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2.5.2 ประเภทข้อมูล ประกอบด้วย 2 ประเภท ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

(1) สสำรวจเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมในปี 2557

(2) วิธีการสุ่มตัวอย่าง การประเมินผลครั้งนี้ใช้แผนแบบการสุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบไม่ใส่คืน (Sampling without Replacement) โดยใช้ตารางเลขสุ่ม

2) ข้อมูลทุติยภูมิ แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารโครงการ รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของโครงการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระเบียบ คำสั่ง ตลอดจนเอกสารรายงานของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ดังนี้

1) การวิเคราะห์ความคิดเห็น ความพึงพอใจ โดยนำเครื่องมือการวัดเชิงคุณภาพของ Rensis Likert ที่เรียกว่า ลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) มาใช้ ซึ่งการประเมินผลครั้งนี้ได้แปลผลระดับความคิดเห็น ความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ยของผลคะแนนเป็นตัวชี้วัดตามเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้

ค่าคะแนน	ผลการประเมินผล
4.21 - 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.41 - 4.20	เห็นด้วย
2.61 - 3.40	ไม่แน่ใจ
1.81 - 2.60	ไม่เห็นด้วย
1.00 - 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2) การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) อธิบายลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ได้แก่ ผลรวม สัดส่วน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย โดยแจกแจงความถี่ จัดกลุ่มประเภทของข้อมูลแล้วนำมาเสนอในรูปตาราง เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่เป็นตัวเลขหรือ อธิบายให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละตัวชี้วัดในการประเมินผล เช่น เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับแผนหรือเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการก่อนและหลังมีโครงการ

3) ประเด็นที่ทำการศึกษา

จากกรอบแนวคิดของการประเมินผลที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้สร้างประเด็นที่ต้องการประเมินและตัวชี้วัด ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ประเด็น และตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา

ประเด็น	ตัวชี้วัด
1.ปัจจัย (Inputs)	
1.1 บุคลากร	- จำนวนเจ้าหน้าที่ บุคลากร ที่รับผิดชอบกิจกรรมในพื้นที่โครงการ
1.2 งบประมาณ	- จำนวนงบประมาณที่ใช้จ่ายจริงเปรียบเทียบกับงบประมาณที่ได้รับ
1.3 เทคโนโลยี/ความรู้	- จำนวนหลักสูตรการถ่ายทอดความรู้ในพื้นที่โครงการ

2. ผลได้ (Outputs)

2.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร
ในระดับไร่นา	- จำนวนพื้นที่จัดรูปที่ดินที่ดำเนินการแล้วเสร็จเปรียบเทียบ
เป้าหมาย
- จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจัดรูปที่ดินเปรียบเทียบกับ
เป้าหมาย
2.2 การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ/
กลุ่มพัฒนาอาชีพ	- จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำเปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ
- จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเปรียบเทียบ
ก่อนและหลังมีโครงการ
2.3 การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเปรียบเทียบกับ
เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด

3. ผลกระทบ (Effect)

3.1 ด้านการชลประทาน	- จำนวนของพื้นที่ที่ได้รับน้ำเปรียบเทียบกับก่อนและหลังมีโครงการ
- จำนวนเกษตรกรที่ไม่มีปัญหาขาดแคลนน้ำเปรียบเทียบกับก่อนและ
หลังมีโครงการ
3.2 ด้านการใช้ที่ดิน	- อัตราการใช้ที่ดินทางการเกษตร (Cropping Intensity : CI)
เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ
3.3 ด้านการใช้ประโยชน์จากการ
จัดรูปที่ดิน	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากทางลำเลียง
3.4 ด้านการผลิต	- ผลผลิตต่อไร่เปรียบเทียบกับก่อนและหลังมีโครงการ
- ต้นทุนการผลิตเงินสดต่อหน่วยเปรียบเทียบกับก่อนและหลังมีโครงการ
3.5 ด้านความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร
และการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ
เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ
- ร้อยละของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต
เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ

ตารางที่ 1 ประเด็น และตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด
4. ผลกระทบต่อเนื่อง (Impact)	
4.1 ด้านเศรษฐกิจ	
(1) รายได้ของเกษตรกร	- รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในเขตพื้นที่โครงการของเกษตรกร เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ - รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรเปรียบเทียบกับก่อนและ หลังมีโครงการ
(2) หนี้สินทางการเกษตร	- ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีมูลค่าหนี้สิน ทางการเกษตรลดลงหลังเข้าร่วมโครงการ
(3) มูลค่าทรัพย์สินดำเนินการทาง	- ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีมูลค่าทรัพย์สินดำเนินการ

การเกษตร	ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ
4.2 ด้านสังคม	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีปัญหาการขัดแย้งเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ
4.3 ด้านสิ่งแวดล้อม	- ร้อยละของเกษตรกรที่ไม่พบปัญหาคุณภาพของดินไม่เหมาะสม เปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการ
5. ทักษะคน	- ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

2.6 นิยามศัพท์

เขตโครงการจัดรูปที่ดิน หมายถึง เขตที่ดินที่ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตโครงการจัดรูปที่ดิน

การจัดรูปที่ดิน (Land Consolidation) หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาที่ดินที่ใช้เพื่อเกษตรกรรมให้สมบูรณ์ทั่วถึงที่ดินทุกแปลงเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต โดยการทำการรวบรวมที่ดินหลายแปลงในบริเวณเดียวกันเพื่อวางผังจัดรูปที่ดินเสียใหม่ การจัดระบบชลประทาน และระบายน้ำ การจัดสร้างถนนหรือทางลำเลียงในไร่นา การปรับระดับพื้นที่ดิน การบำรุงดิน การวางแผน การผลิตและการจำหน่ายผลผลิต การเกษตร รวมถึงการเปลี่ยน การโอน การรับโอนสิทธิ์ในที่ดิน การให้เช่าซื้อที่ดิน และการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการจัดรูปที่ดิน ตลอดจนการจัดเขตที่ดินสำหรับอยู่อาศัย

การจัดรูปที่ดินประเภทผสมบูรณแบบ (Intensive Type) หมายถึง การจัดรูปที่ดินที่มีการจัดแปลงใหม่เนื่องจากรูปร่างแปลงเดิมเล็กมาก และไม่เป็นที่ระบาย มีคูส่งน้ำและทางลำเลียง มีลักษณะเป็นแนวตรงและผ่านทุกแปลง ตลอดจนมีการปรับระดับพื้นที่ดินในแปลงนา

การจัดรูปที่ดินประเภทพัฒนาบางส่วน (Extensive Type) หมายถึง การจัดรูปที่ดินที่ไม่ได้จัดรูปแปลงใหม่เนื่องจากรูปร่างแปลงเดิมมีขนาดเหมาะสมและเป็นระเบียบดีอยู่แล้ว คูส่งน้ำ ระบายน้ำ และทางลำเลียงวางไปตามแนวขอบแปลงเดิม และมีการปรับระดับพื้นที่ดินบ้างตามความจำเป็น บางกรณีอาจจะไม่ต้องปรับระดับดินเลย

การจัดรูปที่ดินแปลงตัวอย่าง หมายถึง เป็นการจัดรูปที่ดินเพื่อการศึกษาหาข้อมูลเพื่อดำเนินงานขั้นต่อไปของทางราชการ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องจัดทำก่อนที่จะดำเนินการจัดรูปที่ดินต่อไป

อัตราการใช้ที่ดิน (Cropping Intensity : CI) หมายถึง การใช้ประโยชน์ในที่ดินทางการเกษตรทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่งปีการเพาะปลูก (Cropping Year) หารด้วยพื้นที่ถือครองทางการเกษตร

ประสิทธิภาพการชลประทาน หมายถึง ร้อยละของปริมาณน้ำสุทธิที่ส่งได้เพิ่มขึ้น

2.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนการดำเนินโครงการ และใช้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของโครงการ รวมทั้งเป็นแนวทางการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงานโครงการให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการงานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้สอบถามจากเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในโครงการในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน การประกอบอาชีพ ลักษณะการถือครองที่ดินและพื้นที่ถือครองทางการเกษตร รวมทั้งแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร รายละเอียด ดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน ในจำนวนนี้เป็นสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานเฉลี่ย 3 คนต่อครัวเรือน ซึ่งทำงานในภาคการเกษตรเป็นประจำเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน ทำงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 1 คนต่อครัวเรือน และมีสมาชิกที่ไม่ได้อยู่ในวัยทำงานเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือน มีอายุเฉลี่ย 60 ปี ระดับการศึกษาจบการศึกษาภาคบังคับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.54 รองลงมา มัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 7.95 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน
1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)	5
1) อยู่ในวัยทำงาน (15 - 65 ปี)	3
- ทำงานในภาคการเกษตร	2
- ทำงานนอกภาคการเกษตร	1
2) ไม่ได้อยู่ในวัยทำงาน	2
2. อายุและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	
1) อายุเฉลี่ย (ปี)	60
2) ระดับการศึกษา (ร้อยละ)	
- ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ	4.55
- จบการศึกษาภาคบังคับ	79.54
- มัธยมศึกษาตอนต้น	7.95
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	4.55
- ปวช./ปวส./อนุปริญญา	1.14
- ปริญญาตรี	2.27

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2 การประกอบอาชีพ ลักษณะการถือครองที่ดิน และแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.59 รองลงมา ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ (ข้าราชการบำนาญ ฯ) คิดเป็นร้อยละ 2.27 และ 1.14 ตามลำดับ

ลักษณะการถือครองที่ดิน เกษตรกรถือครองที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.32 รองลงมา ที่เช่า คิดเป็นร้อยละ 6.83 และได้ทำฟรี คิดเป็นร้อยละ 5.85

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใช้แหล่งน้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.20 รองลงมา ใช้น้ำฝนเพื่อการเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 42.80 และแหล่งน้ำอื่นๆ (บ่อน้ำในพื้นที่ของตนเอง) คิดเป็นร้อยละ 3.20 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การประกอบอาชีพ ลักษณะการถือครองที่ดิน และแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	จำนวน
1. การประกอบอาชีพ	
1) เกษตรกรรม	96.59
2) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2.27
3) อื่นๆ (ข้าราชการบำนาญ ฯ)	1.14
2. ลักษณะการถือครองที่ดิน	
1) ของตนเอง	87.32
2) เช่า	6.83
3) ได้ทำฟรี	5.85
3. แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร	
1) น้ำชลประทาน	51.20
2) น้ำฝน	42.80
3) แหล่งน้ำธรรมชาติ	2.80
4) แหล่งน้ำอื่นๆ เช่น บ่อน้ำในพื้นที่ตนเอง	3.20

ที่มา: จากการสำรวจ

บทที่ 4 ผลการประเมิน

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ได้ดำเนินการประเมินผลโครงการจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อเกษตรกร งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลปัจจัยนำเข้า ผลได้ ผลกระทบ และผลกระทบต่อเนื่อง โดยมีผลการประเมิน ดังนี้

4.1 ปัจจัยนำเข้า

เป็นการพิจารณาทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยี/ความรู้ รายละเอียด ดังนี้

4.1.1 บุคลากร

1. การจัดเตรียมและดูแลพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ 2 หน่วยงาน คือ

1) สำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดสุรินทร์ ดูแลตั้งแต่การเตรียมการก่อนการจัดรูปที่ดิน การดำเนินงานระหว่างการจัดรูปที่ดิน และการดำเนินการหลังการจัดรูปที่ดิน รวมทั้งการออกเอกสารสิทธิ์ใหม่ให้กับเกษตรกร

2) องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ เป็นผู้ดูแลบำรุงรักษาคูส่งน้ำและคูระบายน้ำ รวมทั้งการซ่อมแซมร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่โครงการ

2. การส่งเสริมกิจกรรมอื่นในพื้นที่ หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการบูรณาการโครงการอื่นในพื้นที่จัดรูปที่ดิน โดยเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด จัดอบรมถ่ายทอดความรู้การผลิตพืชแก่เกษตรกร สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ส่งเสริมให้ความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดิน เป็นต้น

4.1.2 งบประมาณ

งานจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 20,867,000.00 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ ในการจัดรูปที่ดิน เช่น การก่อสร้างอาคารคูส่งน้ำ คูระบายน้ำ การก่อสร้างทางลำเลียง และการปรับสภาพพื้นที่ ผลการเบิกจ่ายงบประมาณเป็นไปตามเป้าหมาย

4.1.3 การถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยี

การถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการ มีทั้งหลักสูตรที่โครงการกำหนด และหลักสูตรอื่น ๆ ที่หน่วยงานเข้าไปดำเนินการให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ดังนี้

1. หลักสูตรที่โครงการกำหนด ได้แก่ หลักสูตรการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่จัดรูปที่ดิน หลักสูตรการเสริมสร้างองค์ความรู้การจัดการด้านการเกษตรในเขตจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร และหลักสูตรอาสาสมัครจัดรูปที่ดิน ดำเนินการโดยสำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดสุรินทร์

2. หลักสูตรอื่น ๆ ซึ่งเกิดจากการเข้าไปดำเนินการบูรณาการงานในพื้นที่ เช่น การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ด้านพืช ด้านประมง ด้านปศุสัตว์ ด้านบัญชีครัวเรือน ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน และด้านการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

4.2 ผลได้ของโครงการ

เป็นการพิจารณาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรในระดับไร่นา การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ และการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี จากการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 88 ราย รายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรในระดับไร่นา

ผลการจัดรูปที่ดินในโครงการ โครงการจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม ตำบลโพธิ์อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการดำเนินงาน พบว่า พื้นที่จัดรูปที่ดิน 1,220 ไร่ (359 แปลง) เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 253 ราย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการจัดรูปที่ดินในโครงการ

รายการ	เป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน	ร้อยละ
1. พื้นที่จัดรูปที่ดิน (ไร่)	1,220	1,220	100.00
2. แปลง (แปลง)	120	359	299.17
3. เกษตรกร (ราย)	120	253	210.83

ที่มา: สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง, 2560

4.2.2 จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำตั้งแต่ก่อนมีโครงการ หลังมีโครงการเกษตรกรทุกรายเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ด้านการมีส่วนร่วมสมาชิกทุกรายเข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำ และมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เช่น มีส่วนร่วมในการจัดสรรน้ำและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาระบบชลประทานด้านของความเพียงพอในการรับน้ำชลประทานเพื่อทำการเกษตร หลังมีโครงการเกษตรกรได้รับน้ำชลประทานอย่างเพียงพอเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 17.04 ของสมาชิกที่ได้รับน้ำอย่างเพียงพอก่อนมีโครงการ

2. กลุ่มพัฒนาอาชีพ หลังมีโครงการมีการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าวอินทรีย์และกลุ่มข้าวกล้องงอก มีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่ม 45 ราย โดยเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 17.79 และสมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 33.33 (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
1. กลุ่มผู้ใช้น้ำ			
- จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำ (กลุ่ม)	1	1	-
- จำนวนสมาชิกทั้งหมด (ราย)	80	253	+173

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 5 จำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ (ต่อ)

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
- เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ร้อยละ)	34.09	100.00	+65.91
- สมาชิกที่เข้าร่วมประชุม (ร้อยละ)	90.00	100.00	+10.00
- สมาชิกที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ (ร้อยละ)	86.67	100.00	+13.33
- สมาชิกที่ได้รับน้ำเพียงพอ (ร้อยละ)	79.55	96.59	+17.04
2. กลุ่มพัฒนาอาชีพ			
- จำนวนกลุ่มพัฒนาอาชีพ (กลุ่ม)	-	2	+2
- จำนวนสมาชิกกลุ่ม (ราย)	-	45	+45
- เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่ม (ร้อยละ)	-	17.79	+17.79

- สมาชิกที่มีส่วนร่วมกับกลุ่ม (ร้อยละ)

-

33.33

+33.33

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2.3 การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี

เกษตรกรทุกรายเข้าร่วมอบรมการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการบริหารจัดการในพื้นที่โครงการ ภาพรวมเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรที่โครงการถ่ายทอดอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก (มีค่าคะแนนเท่ากับ 3.75) โดยหลักสูตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.78 และหลักสูตรการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการในเขตจัดรูปที่ดิน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.71 รวมทั้งหลักสูตรอาสาสมัครจัดรูปที่ดิน เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ (อบต.โพธิ์) ลงความเห็นร่วมกันในการจ้างเจ้าหน้าที่ของ อบต. เป็นผู้ดูแลและบำรุงรักษาคูส่งน้ำและคูระบายน้ำ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี

รายการ	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
หลักสูตรที่ได้รับจากโครงการ	3.75	มาก
1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน	3.78	มาก
- ความเหมาะสมของเนื้อหา	3.81	มาก
- ความรู้ความเข้าใจ	3.75	มาก
- ตรงกับความต้องการ	3.80	มาก
- การนำความรู้ไปปฏิบัติ	3.77	มาก
2. การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการในเขตจัดรูปที่ดิน	3.71	มาก
- ความเหมาะสมของเนื้อหา	3.74	มาก
- ความรู้ความเข้าใจ	3.67	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 6 การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี (ต่อ)

รายการ	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
- ตรงกับความต้องการ	3.71	มาก
- การนำความรู้ไปปฏิบัติ	3.72	มาก
3. อาสาสมัครจัดรูปที่ดิน		
- ความเหมาะสมของเนื้อหา]	อบต. จ้างเจ้าหน้าที่มาดูแล
- ความรู้ความเข้าใจ		
- ตรงกับความต้องการ		
- การนำความรู้ไปปฏิบัติ		

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3 ผลกระทบของโครงการ

เป็นการพิจารณาด้านการชลประทาน ด้านการใช้ที่ดิน ด้านการใช้ประโยชน์จากทางลำเลียง ด้านการผลิต และด้านความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มพัฒนาอาชีพ รายละเอียด ดังนี้

4.3.1 ด้านการชลประทาน

1. พื้นที่ถือครองทางการเกษตร และพื้นที่รับน้ำ

ก่อนมีโครงการ เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 14.50 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นพื้นที่ในเขตจัดรูปที่ดินเฉลี่ย 8.18 ไร่ต่อครัวเรือน และเป็นพื้นที่นอกเขตจัดรูปที่ดินเฉลี่ย 6.32 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่รับน้ำ 8.18 ไร่ต่อครัวเรือน หลังมีโครงการ เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ในเขตจัดรูปที่ดินลดลง เนื่องจากมีการเสียที่ดินประมาณ 7% ของที่ดินเดิม เพื่อนำไปสร้างคูส่งน้ำ ระบายน้ำ และทางลำเลียง ส่งผลให้เกษตรกรเหลือพื้นที่ในเขตจัดรูปที่ดินเฉลี่ย 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่รับน้ำ 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 พื้นที่ถือครองทางการเกษตร และพื้นที่รับน้ำ

หน่วย: ไร่ต่อครัวเรือน

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
พื้นที่ถือครองทางการเกษตร	14.50	13.96	-0.54	-3.72
1. ในเขตจัดรูปที่ดิน	8.18	7.64	-0.54	-6.60
- พื้นที่รับน้ำ	8.18	7.64	-0.54	-6.60
2. นอกเขตจัดรูปที่ดิน	6.32	6.32	0.00	0.00

ที่มา: จากการสำรวจ

2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

ปัญหาการขาดแคลนน้ำ พบว่า ก่อนมีการจัดรูปที่ดินเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีปัญหาการขาดแคลนน้ำคิดเป็นร้อยละ 26.83 หลังมีการจัดรูปที่ดินปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกรลดลงเหลือร้อยละ 2.38 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
ปัญหาการขาดแคลนน้ำ			
- มีปัญหา	26.83	2.38	-24.45
- ไม่มีปัญหา	73.17	97.62	

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.2 ด้านการใช้ที่ดิน

ด้านการใช้ที่ดิน ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 8.18 ไร่ต่อครัวเรือน โดยทำนาปีเฉลี่ย 7.34 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 89.73 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร และทำนาปรังเฉลี่ย 2.37 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.97 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร หลังมีโครงการเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน โดยทำนาปีเฉลี่ย 7.16 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 93.72 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร และทำนาปรังเฉลี่ย 7.09 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.80 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร พิจารณาการเปลี่ยนแปลงอัตราการใช้ที่ดินหลังมีโครงการ เกษตรกรมีการใช้ที่ดินทำนาปีและนาปรังเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 67.82 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ด้านการใช้ที่ดิน

รายการ	ก่อนมีโครงการ		หลังมีโครงการ		การเปลี่ยนแปลง	
	จำนวน (ไร่/คร่าวเรือน)	อัตราการใช้ที่ดิน (ร้อยละ)	จำนวน (ไร่/คร่าวเรือน)	อัตราการใช้ที่ดิน (ร้อยละ)	จำนวน (ไร่/คร่าวเรือน)	อัตราการใช้ที่ดิน (ร้อยละ)
พื้นที่ทำนา	8.18	100.00	7.64	100.00	-0.54	
- ทำนาปี	7.34	89.73	7.16	93.72	-0.18	+3.99
- ทำนาปรัง	2.37	28.97	7.09	92.80	+4.72	+63.83
รวมทั้งปี	9.71	118.70	14.25	186.52	+4.54	+67.82

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3 ประโยชน์จากการจัดรูปที่ดิน

1. การใช้ประโยชน์จากคูรับน้ำ หลังมีโครงการเกษตรกรใช้ประโยชน์จากคูรับน้ำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 96.59 ของการใช้ประโยชน์จากคูรับน้ำก่อนมีโครงการ ที่ร้อยละ 79.55 โดยเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นกว่าก่อนมีโครงการ ร้อยละ 17.04

2. การใช้ประโยชน์จากคูระบายน้ำ หลังมีโครงการเกษตรกรสามารถระบายน้ำออกจากแปลงนาได้เพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 96.34 เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์จากคูระบายน้ำก่อนมีโครงการ ที่ร้อยละ 30.86 โดยเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นกว่าก่อนมีโครงการ ร้อยละ 65.48

3. การใช้ประโยชน์จากทางลำเลียง เดิมก่อนมีโครงการพื้นที่นาบางแปลงยังขาดทางสำหรับลำเลียง ปัจจัยการผลิตและผลผลิต โดยจะเห็นว่ามีส่วนทางลำเลียงให้ใช้ประโยชน์เพียง ร้อยละ 27.85 เท่านั้น ภายหลังกมีโครงการซึ่งทำทางลำเลียงให้ถึงทุกแปลง ทำให้เกษตรกรทุกรายใช้ประโยชน์จากทางลำเลียงในการขนส่งปัจจัยการผลิตและขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ประโยชน์จากการจัดรูปที่ดิน

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
1. การใช้ประโยชน์จากคูรับน้ำ			
- ไม่ได้ใช้	20.45	3.41	
- ใช้	79.55	96.59	+17.04
2. การใช้ประโยชน์จากคูระบายน้ำ			
- ไม่ได้ใช้	69.14	3.66	
- ใช้	30.86	96.34	+65.48
3. การใช้ประโยชน์จากทางลำเลียง			
- ไม่ได้ใช้	72.15	0.00	
- ใช้	27.85	100.00	+72.15

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.4 ด้านการผลิต

1. ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่โครงการ พิจารณาเฉพาะผลผลิตต่อไร่ในการปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ซึ่งเป็นพืชหลักที่ปลูกในพื้นที่โครงการ ดังนี้

1) **ข้าวนาปี** ก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 346.51 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 375.67 กิโลกรัมต่อไร่ โดยเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 29.16 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.42 ของผลผลิตข้าวนาปีก่อนมีโครงการ

2) **ข้าวนาปรัง** ก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 375.23 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 383.51 กิโลกรัมต่อไร่ โดยเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 8.28 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.21 ของผลผลิตข้าวนาปรังก่อนมีโครงการ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

หน่วย: กิโลกรัมต่อไร่

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
1. ข้าวนาปี				
ผลผลิตเฉลี่ย	346.51	375.67	+29.16	+8.42
2. ข้าวนาปรัง				
ผลผลิตเฉลี่ย	375.23	383.51	+8.28	+2.21

ที่มา: จากการสำรวจ

2. ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยของข้าวนาปีและข้าวนาปรังก่อนมีโครงการและหลังมีโครงการ พบว่า

1) **ข้าวนาปี** ก่อนมีโครงการข้าวนาปีมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,038.54 บาทต่อไร่ หลังเข้าร่วมโครงการข้าวนาปีมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 1,954.73 บาทต่อไร่ เปลี่ยนแปลงลดลง 83.81 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.11 ของต้นทุนการผลิตข้าวนาปีก่อนมีโครงการ

2) **ข้าวนาปรัง** ก่อนมีโครงการข้าวนาปรังมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,472.20 บาทต่อไร่ หลังเข้าร่วมโครงการข้าวนาปรังมีต้นทุนเฉลี่ย 1,984.74 บาทต่อไร่ เปลี่ยนแปลงลดลง 487.46 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.72 ของต้นทุนการผลิตข้าวนาปรังก่อนมีโครงการ (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยของข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนและหลังมีโครงการ

หน่วย: บาทต่อไร่

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
1. ข้าวนาปี				
ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย	2,038.54	1,954.73	-83.81	-4.11
1) ต้นทุนผันแปร	1,993.10	1,911.07	-82.03	-4.12
- ค่าพันธุ์	327.13	299.37	-27.76	-8.49
- ค่าปุ๋ยเคมี	458.06	394.92	-63.14	-13.78
- ค่าสารเคมี ยาฆ่าแมลง	280.25	216.38	-63.87	-22.79
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	119.88	81.41	-38.47	-32.09
- ค่าแรงงาน	807.78	918.99	+112.21	+13.77
2) ต้นทุนคงที่	45.44	43.66	-1.78	-3.92

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 12 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยของข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนและหลังมีโครงการ (ต่อ)

หน่วย: บาทต่อไร่

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
2. ข้าวนาปรัง				
ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย	2,472.20	1,984.74	-487.46	-19.72
1) ต้นทุนผันแปร	2,436.95	1,937.54	-499.41	-20.49
- ค่าพันธุ์	299.59	308.25	+8.66	+2.89
- ค่าปุ๋ยเคมี	504.50	414.45	-90.05	-17.85
- ค่าสารเคมี ยาฆ่าแมลง	320.00	177.38	-142.62	-44.57
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	513.45	183.21	-330.24	-64.32
- ค่าแรงงาน	799.41	854.25	+54.84	+6.86
2) ต้นทุนคงที่	35.25	47.20	+11.95	+33.90

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.5 ด้านความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ

ด้านความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ คิดเป็นร้อยละ 27.85 หลังมีโครงการเกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 80.00 และการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 12.12 หลังมีโครงการเกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 46.27 (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ด้านความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
1. การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการน้ำ			
- มีส่วนร่วม	27.85	80.00	+52.15
- ไม่มีส่วนร่วม	72.15	20.00	
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต			
- มีส่วนร่วม	12.12	46.27	+34.15
- ไม่มีส่วนร่วม	87.88	53.73	

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4 ผลกระทบต่อเนื่อง

เป็นการพิจารณาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม รายละเอียด ดังนี้

4.4.1 ด้านเศรษฐกิจ

1. รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อไร่)

1) ข้าวนาปี ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้จากข้าวนาปีเฉลี่ย 2,532.99 บาทต่อไร่ หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีรายได้จากข้าวนาปีเฉลี่ย 2,746.15 บาทต่อไร่ เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 213.16 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.42

2) ข้าวนาปรัง ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้จากข้าวนาปรังเฉลี่ย 2,544.06 บาทต่อไร่ หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีรายได้จากข้าวนาปรังเฉลี่ย 2,600.20 บาทต่อไร่ เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 8.28 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.21

3) รายได้สุทธิเฉลี่ยของข้าวนาปีและข้าวนาปรังในพื้นที่โครงการ ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 566.31 บาทต่อไร่ หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 1,406.88 บาทต่อไร่ เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 840.57 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 148.43 (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อไร่)

หน่วย: บาทต่อไร่

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
1. ข้าวนาปี				
1.1 รายได้เฉลี่ย	2,532.99	2,746.15	+213.16	+8.42
1) ผลผลิตทั้งหมด	346.51	375.67	+29.16	+8.42
2) ราคาที่ขายได้ (บาท/กก.)	7.31	7.31	0.00	0.00
1.2 ต้นทุนรวมเฉลี่ย	2,038.54	1,954.73	-83.81	-4.11
1.3 รายได้สุทธิเฉลี่ย	494.45	791.42	+296.97	+60.06
2. ข้าวนาปรัง				
2.1 รายได้เฉลี่ย	2,544.06	2,600.20	+56.14	+2.21
1) ผลผลิตทั้งหมด	375.23	383.51	+8.28	+2.21
2) ราคาที่ขายได้ (บาท/กก.)	6.78	6.78	0.00	0.00
2.2 ต้นทุนรวมเฉลี่ย	2,472.20	1,984.74	-487.46	-19.72
2.3 รายได้สุทธิเฉลี่ย	71.86	615.46	+543.60	+756.48
รายได้สุทธิเฉลี่ยของข้าวนาปี และข้าวนาปรังในพื้นที่โครงการ	566.31	1,406.88	840.57	+148.43

ที่มา: จากการสำรวจ

กำหนดให้ราคาของข้าวนาปีและข้าวนาปรังคงที่ (ใช้ข้อมูลราคาของข้าวนาปีและข้าวนาปรังก่อนการผลิตเป็นฐานในการคำนวณ)

2. รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อครัวเรือน)

1) ข้าวนาปี ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 4,044.60 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 6,046.45 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 2,001.85 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 49.49

2) ข้าวนาปรัง ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 587.81 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้เฉลี่ย 4,702.11 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 4,114.30 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.93

3) รายได้สุทธิของข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 4,632.41 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 10,748.56 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 6,116.15 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 132.03 (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการของเกษตรกร (บาทต่อครัวเรือน)

หน่วย: บาทต่อครัวเรือน

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
1. ข้าวนาปี				
- รายได้ทั้งหมด	20,719.86	20,980.59	+260.73	+1.26
- ต้นทุนทั้งหมด	16,675.26	14,934.14	-1,741.12	-10.44
รายได้สุทธิข้าวนาปีเฉลี่ย	4,044.60	6,046.45	+2,001.85	+19.49
2. ข้าวนาปรัง				
- รายได้ทั้งหมด	20,810.41	19,865.53	-944.88	-4.54
- ต้นทุนทั้งหมด	20,222.60	15,163.41	-5,059.19	-25.02
รายได้สุทธิข้าวนาปรังเฉลี่ย	587.81	4,702.11	+4,114.30	+699.94
รายได้สุทธิของข้าวนาปี และข้าวนาปรังเฉลี่ย	4,632.41	10,748.56	+6,116.15	+132.03

ที่มา: จากการสำรวจ

3. รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร

รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิ 49,465.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีรายได้สุทธิ 63,480.38 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 14,015.01 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 28.33 (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย: บาทต่อครัวเรือนต่อปี

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกร	49,465.37	63,480.38	+14,015.01	+28.33
1. ในพื้นที่โครงการ	18,624.46	30,424.70	+11,800.24	+63.36
- รายได้จากการเกษตรเฉลี่ย (ข้าวนาปีและข้าวนาปรัง)	4,632.41	10,748.56	+6,116.15	+132.03
- รายได้จากการเกษตรเฉลี่ย (รับจ้างในภาคการเกษตร ฯ)	13,617.05	19,051.14	+5,434.09	+39.31
- รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย (กำไรจากการค้าขาย ฯ)	375.00	625.00	+250.00	+66.67
2. นอกพื้นที่โครงการ	30,840.91	33,055.68	+2,214.77	+7.18

- รายได้จากการเกษตรเฉลี่ย (ปลูกพืชผักสวนครัว ฯ)	863.64	1,107.95	+244.31	+28.29
- รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย (รับจ้างก่อสร้าง ฯ)	29,977.27	31,947.73	+1,970.46	+6.57

ที่มา: จากการสำรวจ

4. หนี้สินและมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีหนี้สินเฉลี่ย 239,697.84 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีหนี้สินเฉลี่ย 398,297.35 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 158,599.51 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.17 ของหนี้สินก่อนมีโครงการ

มูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตร พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรรมมีมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรเฉลี่ย 57,603.98 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรรมมีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 45,731.82 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงลดลง 11,872.00 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.61 ของมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรก่อนมีโครงการ (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 หนี้สินและมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ
หนี้สินเฉลี่ย (บาทต่อครัวเรือน)	239,697.84	398,297.35	+158,599.51	+66.17
- ฐ.ก.ส.	28.25	15.87	-12.38	
- สหกรณ์การเกษตร	11.20	22.08	+10.80	
- กองทุนหมู่บ้าน	3.25	2.05	-1.20	
- ญาติ/เพื่อนบ้าน	7.30	2.47	-4.83	
- อื่นๆ (นายทุนในพื้นที่ ฯ)	-	7.53	+7.53	
รวม	100.00	100.00		
มูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรเฉลี่ย (บาทต่อครัวเรือน)	57,603.98	45,731.82	-11,872.00	-20.61
- รถแทรกเตอร์	53.66	58.10	+4.44	
- รถไถ (เล็ก/เดินตาม)	38.13	34.99	-3.14	
- เครื่องพ่นข้าว/ปุ๋ย	0.13	0.12	-0.01	
- เครื่องฉีดยา	1.62	1.22	-0.4	
- อื่นๆ (ท่อสูบน้ำ, เครื่องตัดหญ้า ฯ)	6.46	5.57	-0.89	

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.2 ด้านสังคม

ปัญหาการขาดแคลนน้ำ พบว่า ก่อนมีการจัดรูปที่ดินเกษตรกรมีปัญหาการขาดแคลนน้ำ คิดเป็นร้อยละ 10.59 หลังมีการจัดรูปที่ดินปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกรลดลงเหลือร้อยละ 2.33 (ตารางที่ 18)
ตารางที่ 18 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
1. ปัญหาการขาดแคลนน้ำ			
- ไม่มีปัญหา	89.41	97.67	
- มีปัญหา	10.59	2.33	-8.26
รวม	100.00	100.00	

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม เช่น ดินเปรี้ยว ดินเค็ม คิดเป็นร้อยละ 3.35 หลังมีการจัดรูปที่ดินปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสมของเกษตรกรลดลงเหลือร้อยละ 2.38 (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนมีโครงการ	หลังมีโครงการ	การเปลี่ยนแปลง
2. ปัญหาคุณภาพดิน			
- ไม่มีปัญหา	96.47	97.62	
- มีปัญหา	3.53	2.38	-1.15
รวม	100.00	100.00	

ที่มา: จากการสำรวจ

4.5 ทศนคติ

4.5.1 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการ

โดยภาพรวมเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรที่โครงการถ่ายทอดอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก (มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.75) ซึ่งหลักสูตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.78 และหลักสูตรการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการในเขตจัดรูปที่ดิน มีค่าเฉลี่ย 3.71 (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการ

รายการ	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน	3.78	มาก

- ความเหมาะสมของเนื้อหา	3.81	มาก
- ความรู้ความเข้าใจ	3.75	มาก
- ตรงกับความต้องการ	3.80	มาก
- การนำความรู้ไปปฏิบัติ	3.77	มาก
2. การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการในเขตจัดรูปที่ดิน	3.71	มาก
- ความเหมาะสมของเนื้อหา	3.74	มาก
- ความรู้ความเข้าใจ	3.67	มาก
- ตรงกับความต้องการ	3.71	มาก
- การนำความรู้ไปปฏิบัติ	3.72	มาก
หลักสูตรที่ได้รับจากโครงการ	3.75	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.5.2 ความพึงพอใจต่อผลได้จากการเข้าร่วมโครงการ

ภาพรวมความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลได้จากการเข้าร่วมโครงการ จากการสอบถามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งถึงผลประโยชน์ของการจัดรูปที่ดิน เช่น การจัดรูปที่ดินทำให้มีปริมาณน้ำใช้เพียงพอแก่ความต้องการเพาะปลูก เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี และปลูกพืชได้หลากหลายชนิด (ข้าว, พืชไร่, ผัก) และเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม เพราะมีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ได้สะดวกขึ้น เป็นต้น อันเนื่องมาจากการมีต้นทุนน้ำที่สมบูรณ์มากขึ้น (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ความพึงพอใจต่อผลได้จากการเข้าร่วมโครงการ

ประเด็น	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
1. การจัดรูปที่ดินทำให้มีปริมาณน้ำใช้เพียงพอแก่ความต้องการเพาะปลูก	4.90	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี และปลูกพืชได้หลากหลายชนิด (ข้าว, พืชไร่, ผัก)	4.79	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3. การจัดรูปที่ดินสามารถลดความเสียหายของผลผลิตทางการเกษตรจากภาวะน้ำท่วม	4.69	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4. เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม เพราะมีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ได้สะดวกขึ้น	4.70	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
5. เกษตรกรได้รับการส่งเสริมความรู้ในเรื่องการเกษตรแผนใหม่ การปรับปรุงดิน และการแก้ปัญหาการระบาดของศัตรูพืช	4.66	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
6. การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง เรื่องการแย่งใช้น้ำ และการระบายน้ำทิ้ง	4.67	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
7. เกษตรกรไม่ต้องการขายที่ดินตนเอง เพราะความพร้อมด้านน้ำใช้	4.73	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ความพึงพอใจภาพรวม	4.73	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ที่มา: จากการสำรวจ

บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

โครงการจัดรูปที่ดินในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการจัดรูปที่ดินประเภทสมบูรณ์แบบ (Intensive Type) ดำเนินการในปีงบประมาณ 2557 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 88 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองการประเมินผลแบบ IOEI สามารถสรุปผลและข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

5.1 สรุปผล

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน เป็นสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานเฉลี่ย 3 คนต่อครัวเรือน ทำงานในภาคการเกษตรเป็นประจำเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน ทำงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 1 คนต่อครัวเรือน และมีสมาชิกที่ไม่ได้อยู่ในวัยทำงานเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด ร้อยละ 96.59 รองลงมา ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 2.27 ลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด ร้อยละ 87.32 รองลงมา ที่เช่า ร้อยละ 6.83 และได้ทำฟรี ร้อยละ 5.85 ทั้งนี้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใช้แหล่งน้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกมากที่สุด ร้อยละ 51.20 รองลงมา ใช้น้ำฝนเพื่อการเพาะปลูก ร้อยละ 42.80 และแหล่งน้ำอื่นๆ (บ่อน้ำในพื้นที่ของตนเอง) ร้อยละ 3.20

5.1.2 ปัจจัยนำเข้า

ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคคล งบประมาณ และเทคโนโลยี/ความรู้ ผลการศึกษาพบว่า งบประมาณที่ใช้ในดำเนินโครงการในปีงบประมาณ 2557 ผลการเบิกจ่ายเป็นไปตามเป้าหมาย มีการอบรมถ่ายทอดให้ความรู้กับเกษตรกร ได้แก่ หลักสูตรการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่จัดรูปที่ดิน หลักสูตรการเสริมสร้างองค์ความรู้การจัดการด้านการเกษตรในเขตจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และหลักสูตรอาสาสมัครจัดรูปที่ดิน ดำเนินการโดยสำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งหลักสูตรอื่น ๆ ซึ่งเกิดจากการเข้าไปดำเนินการบูรณาการงานในพื้นที่ เช่น การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ด้านพืช ด้านประมง ด้านปศุสัตว์ ด้านบัญชีครัวเรือน ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน และด้านการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

5.1.3 ผลได้

โครงการจัดรูปที่ดินและระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโนนจาน ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการดำเนินงาน พบว่า พื้นที่จัดรูปที่ดิน 1,220 ไร่ (359 แปลง) เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 253 ราย มีกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 1 กลุ่ม หลังมีโครงการเกษตรกรทุกรายเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และสมาชิกทุกรายมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำ ทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม และกลุ่มพัฒนาอาชีพ หลังมีโครงการมีการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าวอินทรีย์และกลุ่มข้าวกล้องงอก มีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่ม 45 ราย

5.1.4 ผลกระทบ

ประสิทธิภาพด้านการใช้ที่ดิน ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองในเขตโครงการเฉลี่ย 8.18 ไร่ต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรพื้นที่ถือครองในเขตโครงการเฉลี่ย 7.64 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ในเขตจัดรูปที่ดินลดลง เนื่องจากมีการเสียที่ดินประมาณ 7% ของที่ดินเดิม เพื่อนำไปสร้างคูส่งน้ำ ระบายน้ำ และทางลำเลียง โดยเกษตรกรใช้ที่ดินในเขตพื้นที่โครงการทำนาปีเฉลี่ย 7.16 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 93.72

ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร และทำนาปรังเฉลี่ย 7.09 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.80 ของพื้นที่ถือครองของเกษตรกร ด้านการใช้ประโยชน์จากการจัดรูปที่ดิน ครัวเรือนหลังมีโครงการเกษตรกรใช้ประโยชน์จากรับน้ำเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 96.59 ครัวเรือนหลังมีโครงการเกษตรกรใช้ประโยชน์จากระบายน้ำเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 96.34 และทางลำเลียงหลังมีโครงการเกษตรกรทุกรายใช้ประโยชน์จากทางลำเลียงในการขนส่งปัจจัยการผลิตและขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด

ประสิทธิภาพด้านการผลิต ข้าวนาปีก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 346.51 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการเพิ่มขึ้นเป็นผลผลิตเฉลี่ย 375.67 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.42 และข้าวนาปรังก่อนมีโครงการผลผลิตเฉลี่ย 375.23 กิโลกรัมต่อไร่ หลังมีโครงการผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 383.51 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.21

5.1.5 ผลกระทบต่อเนื่อง

รายได้สุทธิที่เกษตรกรได้รับจากข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 4,632.41 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 10,748.56 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลง 6,116.15 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 132.03 ของรายได้สุทธิเฉลี่ยก่อนมีโครงการ ส่งผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกร ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิ 49,465.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หลังมีโครงการเกษตรกรมีรายได้สุทธิ 63,480.38 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 14,015.01 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 28.33

หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 239,697.84 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 398,297.35 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 158,599.51 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.17 ของหนี้สินก่อนมีโครงการ และมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตร พบว่า ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรเฉลี่ย 57,603.98 บาทต่อครัวเรือน หลังมีโครงการเกษตรกรมีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 45,731.82 บาทต่อครัวเรือน เปลี่ยนแปลงลดลง 11,872.00 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.61 ของมูลค่าทรัพย์สินทางการเกษตรก่อนมีโครงการ

ปัญหาการขาดแคลนน้ำ พบว่า ก่อนมีการจัดรูปที่ดินเกษตรกรมีปัญหาการขาดแคลนน้ำ คิดเป็นร้อยละ 10.59 หลังมีการจัดรูปที่ดินปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกรลดลงเหลือ ร้อยละ 2.33 และปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม ก่อนมีโครงการเกษตรกรมีปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสม เช่น ดินเปรี้ยว ดินเค็ม คิดเป็นร้อยละ 3.35 หลังมีการจัดรูปที่ดินปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสมลดลงเหลือ ร้อยละ 2.38

ทัศนคติต่อหลักสูตรที่ได้รับการฝึกอบรม โดยภาพรวมเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรที่โครงการถ่ายทอดอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก (มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.75) ซึ่งหลักสูตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานจัดรูปที่ดิน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.78 และหลักสูตรการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการในเขตจัดรูปที่ดิน มีค่าเฉลี่ย 3.71 และภาพรวมความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลได้จากการเข้าร่วมโครงการ จากการสอบถามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งถึงผลประโยชน์ของการจัดรูปที่ดิน เช่น การจัดรูปที่ดินทำให้มีปริมาณน้ำใช้เพียงพอแก่ความต้องการเพาะปลูก เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี และปลูกพืชได้หลากหลายชนิด (ข้าว, พืชไร่, ผัก) และเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม เพราะมีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ได้สะดวกขึ้น เป็นต้น อันเนื่องมาจากการมีต้นทุนน้ำที่สมบูรณ์มากขึ้น

5.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อค้นพบ

- 1) สภาพคูน้ำ ทางลำเลียง และสิ่งปลูกสร้างสาธารณะประโยชน์ชำรุดเสียหายใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่
- 2) พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรบางรายอยู่ปลายคูส่งน้ำ ทำให้ได้รับน้ำไม่เต็มที่หรือไม่ได้รับน้ำเลย
- 3) เกษตรกรยังไม่ได้รับโฉนดที่ดินของแปลงตนเองที่เข้าร่วมโครงการ

- 4) คูรับน้ำและคุระบายน้ำ ไม่ได้รับการขุดลอกและกำจัดวัชพืชทำให้ตื้นเขิน น้ำไหลไม่สะดวก
- 5) พื้นที่บางแปลงได้รับการปรับพื้นที่นาไม่สม่ำเสมอ บางส่วนยังเป็นที่ลุ่มน้ำขังอยู่และบางส่วนยังเป็นที่เนินหรือที่ดอน ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่

5.2.2 ข้อเสนอแนะ

- 1) จัดประชุมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อแจ้งปัญหา และขอความร่วมมือในการแก้ไข โดยก่อนปล่อยน้ำให้เจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบและซ่อมแซมคูส่งน้ำให้เรียบร้อยก่อน
- 2) จัดระเบียบการใช้น้ำใหม่ เช่น กำหนดให้เกษตรกรที่มีพื้นที่อยู่ปลายคูส่งน้ำได้ใช้น้ำก่อน เพื่อให้ได้รับน้ำอย่างทั่วถึง
- 3) หน่วยงานที่รับผิดชอบเร่งดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้แก่เกษตรกร พร้อมทั้งชี้แจงขั้นตอนที่ดำเนินการว่าอยู่ในขั้นตอนใด เพื่อให้เกษตรกรทราบและคลายความวิตกกังวลเรื่องโฉนด
- 4) เมื่อมีการปรับพื้นที่แล้ว ควรมีการทดลองปล่อยน้ำเข้าสู่แปลงนาเพื่อให้พืชนาสูงสม่ำเสมอสามารถทำการเกษตรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขเพื่อให้พื้นที่แปลงนาราบเรียบได้ระดับที่เหมาะสมการทำการเพาะปลูก

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน .(2551). การศึกษาความเหมาะสมการดำเนินงานจัดรูปที่ดินและทบทวนการจัดการน้ำในเขตโครงการ
เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน จังหวัดพิษณุโลก. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมชลประทาน .(2551). การศึกษาการประเมินผลโครงการจัดรูปที่ดินตำบลมะมั่ง ตำบลเมืองเก่า ตำบลท่าหลวงและ
ตำบลดงกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมชลประทาน. (2559). แผนแม่บทการจัดรูปที่ดิน รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร ฉบับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2554). แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- เกษม ศิริสุขโขดม. (2550). การประเมินผลโครงการ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ชวนชัย จรุงกิจสุวรรณ. (2551). การศึกษาทัศนคติการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โครงการนำร่องการจัด
รูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บันเทิง มาแสง. (2546). เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของ
โครงการ. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ศูนย์ประเมินผล. (2556). คู่มือการประเมินผล. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). การประเมินผล โครงการจัดรูปที่ดินในพื้นที่นำร่องโครงการเขื่อนแคว
น้อยบำรุงแดน จังหวัดพิษณุโลก. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2557). การประเมินผล โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
ปี 2555-2557. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). คู่มือการจัดทำเอกสารวิจัยและเอกสารประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจ
การเกษตร. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สันทนา ประเสริฐวัฒนากร. (2555). การศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม):
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.